

Přítomnost

ROČNÍK XVI.

V PRAZE 2. SRPNA 1939

ZA K 2.—

Od „slavného praporu“ k „fajfce tabáku“ JAN ALBERT

Dejte pozor, konsulové...! LADISLAV MACHÝČEK

Nové tajnosti Kremlu

Jména pražských ulic V. STRNAD

Bydlení a střecha nad hlavou JAN FRANK

Vzpomínka na Viléma II. J. DANIEL CHAMIER

Mezi Anglií a Amerikou. — Britská politika v Číně. — I. R. A. — Národní soud. — Úvaha o právnících. — Zakázat noviny v kavárnách? — »Ubozí a holí«.

ODBORNÍ LÉKAŘI

MUDr. ZDEŇKA NEDVĚDOVÁ-NEJEDLÁ

odb. dětská lékařka, PODOLÍ, PANKRÁČKÁ 14 (stanice elektr. dráhy za Podol. sanatoriem). Ord. 9—10 a 2—4. Tel. 441-77.

MUDr. ANTONÍN NEUMANN

odborný lékař nemocí pohlavních, kožních a kosmetiky Praha II., Na Zbořenci 24 — třetí dům od Karlova náměstí. Ordnuje celý den. V neděli a ve svátek dopoledne. Tel. 41.728.

Pro plastickou chirurgii Dr. RUDOLF SLUNEČKO

ord. 3—4 (a podle úmluvy). Telefon 393-79. PRAHA II., VO-
DÍČKOVA 15. (Hlávkův palác.)

Sanatorium Dr. Borůvka

ústav pro choroby chirurgické, ženské a porody, PRAHA II.,
LEGEROVA 61/63. Telefony 212-37, 379-06, 332-38.

Poesie, v níž zpívají prameny rodné země a z níž
k nám mluví strážný duch národa.

Viktor Dyk: **LEHKÉ A TĚŽKÉ KROKY — ANEBO.** Brož. 28 K, váz. 40 K.

Vladimír Holan: **ZÁŘÍ 1938.** 2. vyd. Brož. 10 K,
váz. 20 K.

Josef Hora: **DOMOV.** Brož. 15 K, váz. 25 K.

Kolman Cassius: **ŽELEZNÁ KOŠILE.** 2. vyd.
Brož. 15 K, váz. 25 K.

Jaroslav Seifert: **ZHASNĚTE SVĚTLA.** 4. vyd.
Brož. 12 K, váz. 22 K.

Karel Toman: **MĚSICE — HLAS TÍCHA.**
Brož. 30 K, váz. 45 K.

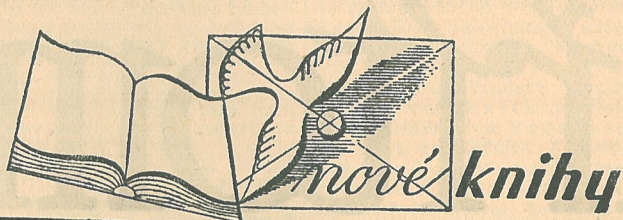
Dotá každý knihkupec.

FR. BOROVÝ

u Jaroměře

poskytují komfort velkých lázní za mírné ceny.
S úspěchem léčí: revma, dnu, ischias, nervosu,
ženské choroby.

FORMÁNKOVÁ-KUBÍNOVÁ—FORMÁNEK, Česko-německá
konverzace a frazeologie. 20,5×13,5 cm, 391 stran,
váz. K 36.—

HORKÝ KAREL, Pískání v lese. Ze sbírky Srdcových knih
dobré nálady. 17×12 cm, 181 stran, brož. K 20.—
váz. K 25.—

HORNÍČEK IGN., dr., Kniha o rodopisu. (Každý určí sám
svůj rod a původ.) 24×16 cm, 227 stran, brož. K 39.—

Vhodné typy pro stavbu a zařízení lesních chat, vilek a ro-
dinných domků. S mnoha fotografiemi a plány. 19×14
cm, 127 stran brož. K 15.—

BERNDT ALFRED INGEMAR, Der Marsch ins Grossdeutsche
Reich. 22,5×15,5 cm, 503 stran, váz. K 54.—

Les pages immortelles de Darwin choisies et expliquées
par Julian HUXLEY. 19×12 cm, 232 stran, brož. K 21.—

Annuaire statistique de la Société des Nations 1938/39. —
Statistical Year-Book of the League of Nations 1938/39.
25×19 cm, každý svazek 330 stran, cena jednoho svaz-
ku kart. K 75.—

F. Topič

knihkupectví, Praha I., Národní třída 11

VAŠ VKUS I NÁROKY USPOKOJÍ

OBUV PRO VYŠŠÍ NÁROKY

FERRY GRAUMANN

PRAHA I., PŘÍKOPY 35, schodiště A.

Tel. 315-28.

OBSAH PŘÍTOMNOSTI Č. 30: F. PEROUTKA: Druhý dech — JAN ALBERT: Starosti Pavla Grekova — ARNOŠT
HUBER: Básnictví nového Německa — MIROSLAV MÍČKO: Češství Mánesovo a Alšovo a jiných — JOSEF PETR-
TYL: Doporučování knih — BOHUMILA FIEDLEROVÁ: Poměr dnešního člověka k dějinám — Americká neutralita
— Východní orientace Ruska — Co chce Japonsko — »Slovák« o Slovensku — Příručka českého jazyka pro německé
vojáky a my.

Přítomnost

řídí Ferd. Peroutka

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE I., NÁRODNÍ TŘÍDA 11.

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622 • Nevy-
žádané rukopisy se nevracejí • Předplatné na rok K 100.—, na půl roku
K 50.—, na čtvrt roku K 25.—, jednotlivá čísla K 2.—. Pour la Fran-
ce et ses Colonies Frs 2.50. • Dohledací pošt. úřad Brno II. • Novinová
sazba povolena v Brně ředitelstvím pošt a telegrafů pod čís. 119.268/IIIa. •
Odpovědný redaktor J. Dlabáč.

TISKEM LIDOVÉ TISKÁRNY. BRNO. ČESKÁ 6.

Přítomnost

ROČNÍK XVI.

V PRAZE 2. SRPNA 1939

ČÍSLO 34.

Od „slavného praporu“ k „fajfce tabáku“

Na první srpnové dny připadá významné jubileum: je tomu právě šedesát let, co se dokonal přechod české politiky v Rakousku od pasivity k aktivitě. »Vyvolejme dívku z Luthy, tož časy, které dávno pominuly« (naši otcové přece milovali Ossiana) — zaslouží si naši vzpomínky.

Nejprve stručné kalendárium oné rozhodující etapy. Na 28. a 30. června 1879 byly vypsaný všeobecné volby do říšské rady. Mladočeši vystupovali rozhodně pro její obeslání, Eduard Grégr agitoval pro ně v účinné brožurě »Politické rozjímání před volbami do říšské rady«. Staročeši se na veřejnosti vyslovovali ještě den před volbami pro setrvání v pasivním odporu, vědělo se však, že už navázali jednání s Vídní, které by jim umožnilo přechod k aktivitě. Tato vyjednávání, vedená designovaným ministerským předsedou hrabětem Taaffem, vedla k úspěchu v těch prvních srpnových dnech, teď právě před šedesáti lety. 12. srpna mohl už Taaffe sestavit svůj kabinet, v němž byl za Čechy zastoupen dr. Alois Pražák. 16. září slíbil ministerský předseda vyhovět Čechům v jejich dvou požadavcích: slíbil jim rovnoprávnost v úřadech a příznivější volební řád do českého sněmu. 23. září uznal státoprávní klub český Taaffovy sliby za tak uspokojivé, že se zdrcující většinou usnesl opustiti šestnáct let praktikovanou politiku pasivity. 7. října se čeští poslanci do jednoho objevili na zasedání vídeňského parlamentu — nový kurs, kurs aktivity byl zahájen.

Kolem tohoto rozhodnutí se před ním i po něm rozvinulo mnoho politických soubojů, novinářských kampaní a hospodských hádek. Ve starších dějinách našeho parlamentarismu není druhého příkladu pro takové vzplanutí politických vášní, vybíjejících se ve vzájemném osočování a zrádcování, v němž nebylo místa pro vzájemné pochopení. Tím spíše je dnes záhodno pokusit se tu být na všechny strany objektivní; vždyť objektivnosti potřebujeme teď vůbec víc než kdy jindy.

Dvě linie

Jména Hohenwart, Auersperg, Taaffe, Badeni, Gautsch už nám dnes vlastně nic neříkají, ožívají ještě nejspíš při maturitách, kde jsou nepřehledné změny vídeňských kabinetů postrachem i nejpilnějších Fridolínů. Na české straně jsou jména Clam-Martinič, Skrejšovský, Zeithammer, Klauďy, Eim, Trojan, Engel také už skoro jen flatus vocis. A nad jejich zápasy se dávno zavřel hrob zapomenutí — při této jubilejní příležitosti se chceme pokusit o jejich exhumaci.

Jejich zápasy se netočily vždy kolem otázky: pasivity nebo aktivita. Byly doby, kdy nikdo v českém národě nepochyboval o jediné možnosti, účelnosti a čest-

nosti pasivní opozice. Když vídeňská vláda prováděla politiku, která — podle slov památné Deklarace z 22. srpna 1868 — »nemůže vésti než k hmotné záhubě království českého, k úplnému zrušení a k potlačení jeho odvěké zvláštní, ve financích úplné autonomie, ba konečně následkem toho k podmanění národnosti československé pod vládu živlů cizích«; když — jak prohlásil dr. Sladkovský na českém sněmu v březnu 1863 — »v národě našem utvrdilo se mínění, že tato země má býti pouhou kolonií«; když — jak psali čeští vlastenci v roce 1861 — »národ po trpkých zkušenostech neočekává spravedlnosti již od nikoho jiného než od sebe«; když nad Prahou vyhlášen výjimečný stav, tisková, shromažďovací, spolčovací svoboda fakticky zrušena a na českém místodržitelství oživeny windischgrätzovské tradice: tu nebylo nikoho v českém národě, kdo by byl chtěl jíti jinou cestou než cestou pasivity.

Další vývoj názory postupně různil. Dnes už není proč sledovat jej v jeho jednotlivých etapách; mnohem poučnější je vypreparovat jeho celkové tendence a prohlédnout si jejich hlavní nositele, i když se při takovém pohledu ztratí jemnější nuance. Pak můžeme zhruba říci, že v dobách, kdy se stanulo na rozcestí, byli představitelé pasivní opozice Staročeši, kdežto Mladočeši byli hlasateli politiky aktivistické.

Palladiem Staročechů bylo »nezadatelné« historické státní právo království českého a celé koruny svatováclavské, sledované od kapitulací Ferdinanda I, z roku 1526 přes konfirmaci privileji Ferdinandem II, z roku 1627 a pragmatickou sankci Karla VI. až k říjnovému diplomu Františka Josefa I. z roku 1860. Toto právo bylo základem zvláštního státoprávního poměru země koruny české v rámci habsburské říše a nemohlo býti »podle podstaty dvoustranného poměru právního, spočívajícího na obapolné úmluvě« sešora jednostranně měněno a rušeno. Historické státní právo české bylo alfou a omegou politické koncepce Staročechů; to byl jejich »slavný, neposkvřený prapor«, k němu měl národ věrně stát »až do těch hrdel a statků«, všechno ostatní mu mělo být pak, jednou, později přidáno jaksi samo sebou.

Postupem času a hromaděním zkušeností se v části národa vykryštalisoval názor, že toto staročeské »nejprve« a »potom« je mystické, nesprávné a dokonce podezřelé; že je ilusorní chtít dříve prosadit uznání celku českého státního práva a odsunout na pozdější, bůhví jak pozdější dobu prosazování jednotlivých národních práv; že úspěšná cesta může vésti jen naopak přes řadu drobných zápasů za rozšíření politických práv českého národa až k závěrečnému vítězství jeho státní myšlenky.

Vývoj dal za pravdu těm, kdo sami chtěli jít s vývojem, dal v tomto bodě za pravdu Mladočechům proti Staročechům. Historik však proto ještě nezapomene na to, že v koloběhu času narazil i aktivistický kurs

na odpor v našem národě, jaký o něco dříve vyvolala politika pasivity. A kde se tak hlasitě ozvala nespokojenost a rozhořčení, je jen spravedlivě se ptát po jeho příčinách a po jeho oprávněnosti v obojím případě. Dnes, kdy máme od těch dob dostatečný časový odstup a kdy to nejlepší, co můžeme dělat, je učit se z chyb vlastní minulosti, stojí za to pokusit se o kritické zhodnocení obojí linie staré české politiky, aktivistické i pasivní.

Tragická kolise

Její nejhlubší jádro vystihl snad nejjasněji František Ladislav Rieger v jedné z osudových chvil našeho národa.

To bylo v těch dnech, kdy císařská vláda přijala carskou pomoc proti maďarské revoluci; kdy na přání carských generálů daly rakouské úřady zastavit české noviny; kdy svobodomyšlná Evropa byla pobouřena nad nelidským postupem spojené reakce proti Kossuthovu Maďarsku a kdy se v Čechách řítily iluze o příštím »slovanském Rakousku«. Tehdy psal Rieger čomů ze svého dobrovolného pařížského vyhnanství:

»Není snad pro žádný jiný národ na světě postavení politické tak zapletené, nejasné a obtížné jako pro nás Čechy, kdežto se interesy svobody a interesy národnosti a bratrství národního tak mocně zpírají. Jest tu stav náš jako bojovníka v nočním boji, kdežto neví od koho rány smrtelné dostává a na koho udeřit má, chce-li se zachovati. Jestli to kolise povinností v pravdě tragická.«

Ano, a nebylo to jenom tenkrát. Po celá desetiletí byla rozhodující politická většina rakouských Němců liberalistická a centralistická. Liberalistická, to znamenalo: šla s duchem nové Evropy proti rozpadávajícím se zbytkům hospodářství a moci feudalismu. A byla centralistická: nepřála Čechům ani autonomii a ústy svých poslanců hlásala, že »není v celém Rakousku žádného Němce, který by české státní právo neprohlásil za velezradu«. Statečný národ, jehož celá minulost jej poutala k silám evropského pokroku; malý národ, jehož celá lepší budoucnost závisela na osudu progresivních složek světového vývoje: ten národ se z obav o svoji nejskromnější existenci octl ve vleku nejevědomější reakce na kontinentu... Jaká situace! Zdálo se, že v boji o holý život musí ničit předpoklady svého lepšího, svobodnějšího příští.

Zdálo se. Neautoritativnější vůdce národa byli v tom v kritických dobách skálopevně přesvědčeni a utvrzovali toto přesvědčení v národě i tehdy, když se v něm už objevily pochyby o tom, zda pro českou politiku opravdu neexistovaly možnosti žádné jiné taktiky než byla taktika z nešťastného roku 1848.

Na štítě a za štítem

V dějepiscectví přestává naivnost tam, kde se epoše přestává věřit na slovo; kde se nedáme okouzlovat hrou na jevišti, nýbrž kde chceme nahlédnout i do zákulisí; kde se nedáváme oslnit hlásanými ideály, nýbrž chceme podrobiti zkoušce motivy těch, kdo je hlásají. Na svoje štíty napsalo lidstvo už mnoho krásných hesel: historik si však zasluhuje svého jména teprve tehdy, když se odváží nahlédnout za tyto štíty.

Štít Staročechů nebyl horší než jiné štíty. Historické státní právo české bylo skvělým heslem a na všechny pochybnosti oprávněným požadavkem. Tak, jak byl vepsán na štít, nebylo mu co vytknout: byla

v něm vůle národa a politika Palackého a Riegrova byla v tomto smyslu dlouho jediným jejím výstižným projevem. Navazovat na minulost v boji o budoucnost národa: to bylo jejím výtečným principem. Ale v praxi — v praxi to až příliš často znamenalo tarasení cesty k lepší budoucnosti balastem minulosti dávno přežilé. Ernest Denis právem chválil ve své kondolenci k Riegrovi úmrtí ducha generace našich osmačtyřicátníků, »plného šlechtnosti a odvahy, vytrvalosti a dobroty, spravedlnosti a obětavosti, ducha, který v sobě spojoval oddanost k vlasti s láskou k lidstvu«; a přece je nutno dokreslit tuto chválu stinnými rysy zaslepenosti a úzkoprsosti, jichž mohla reakce stále znova využívat ve svůj prospěch a k naší škodě.

Někteří čeští konservativní šlechtici dovedli najít krásná slova o tom, co bylo národu nejdražší, a říkati jako Bedřich ze Schwarzenberka: »Nedokážu toho nikdy, abych korunu českou nepovažoval za drahocenný, posvátný poklad, nýbrž za pouhou historickou zvláštnost, která by se v některé sbírce starožitností uschovati měla.« Takové výroky se skvěle odrážely na pozadí málo taktických projevů německých liberálů, vyjadřujících se s despektem o »mystickém vynálezu nového věku, tak zvané koruně české, domnělé koruně sv. Václava, jako on by byl někdy nosil korunu královskou, jako by koruna královská nebyla v Čechách dědičně pořízena teprve roku 1215, v době, kdy po sv. Václavu zůstávala sotva kostra«. A přece to bylo »opravdu neštěstím pro českou věc« — jak konstatoval Karel Kramář — »že se Rieger a Palacký se šlechtou dorozuměli«.

Bylo to neštěstím a nebylo to náhodou: spojit se s feudálně smýšlející šlechtou, s církevní hierarchií a nakonec až i s tyroláckým ultramontanismem bylo v politické praxi dost přirozeným řešením oné Riegrovy »tragické kolise« pro lidi, kteří — jako právě Rieger sám — se s rostoucím neklidem rozhlíželi po Evropě, kde všude už »ta židovsko-liberální klika pod firmou zednářství a svobody nyní vládne«; a kteří — jako zase Rieger — si velice přáli takových kněží, kteří by mohli »teď lid zmoralisovat — a my máme s lidem pořádek co dělat, beztoho se to bezbožství a socialismus již také i mezi dělnictvem rolnické dostává.«

Staročeské »nejprve — později«, jak jsme o něm už mluvili, se mohlo zdát dost logické. Ale skutečná logika zájmů, skrytých za tímto parádním štítem, se objevila tehdy, když se Staročesi sami postavili proti bezodkladnému provedení některých z těch politických vymožeností, které byly obsaženy v jejich vlastním »pozdějí« — jak aspoň byly přesvědčeny široké vrstvy národa. Tak tomu bylo zejména se všeobecným hlasovacím právem, které Rieger odmítal jako »od Němců vypůjčené« a jehož se obával proto, že odstraňovalo stavovské zastoupení a dávalo veliké šance demokratům i socialistům. Pak už bylo dost snadno vidět, co bylo skutečným smyslem taktiky »nejprve — později«.

A vystřízlivění v národě bylo úplné, jakmile se ukázalo, že staročestí vůdce, kteří tak dlouho hlásali samospasitelnost stoprocentní pasivity, ji odvrhli ve chvíli, kdy ji ze svých důvodů opustila šlechta. Tehdy národ prohlédl, že to, co mu bylo hlásáno jako cíl v budoucnosti, sloužilo vůdcům také jako prostředek v přítomnosti — pro cíle, k nimž se ovšem netrou-

fali veřejně se přiznat. Také jako tento prostředek, sluší se zdůraznit; ale ty, kdo jednou nahlédnou za štít, bývá těžko přesvědčit, že slova na štítě byla míněna upřímně a vážně, i když tomu tak opravdu bylo. Neboť pak je mrtva důvěra a důvěra je v politice všim.

V š e o b e c n é z k l a m á n í

Pak mohl Julius Grégr říci o »nezadatelném, slavném« historickém státním právu českém, že »nestojí za fajfku tabáku« — a národ nesmetl prostorekého rouhače, nýbrž dával mu celkem za pravdu. »Zářivý lesk a rozněcující kouzlo programu státoprávního«, jak o něm ve své staročeské éře mluvil dr. J. Kaizl, se valně otrelo mnohaletým omíláním ve frázích monotonních úvodníků. Lidem se začalo zdát, že historické právo je patrně jediné, jehož se pro svoje cíle může dovolávat česká šlechta; ale šestimilionový národ, mysleli teď, má přece též prostě přirozené právo na plný, státní život. Staročestí vůdcové se sami postarali o to, aby pasivita nakonec vypadala jako truc, truc hodně směšný a málo účinný. Po šestnácti letech začal národ přitakávat mladočeským argumentům pro přechod do aktivity.

»Nuže tedy — psal Eduard Grégr ve své předvolební brožurě z r. 1879, o níž jsme se už zmínili — když ani od vlády, ani od panujících politických stran, ani od zahraničních událostí nelze očekávatí takových změn nynější ústavy, jakých by nevyhnutelně zapotřebí bylo, aby historické a státní právo naše přišlo k platnosti, kdo nám ještě zbývá?

Patrně nikdo jiný než my sami.

Ano, my sami, národ český musí si vydobýti opět postavení, jaké mu podle historického a státního práva, jaké mu ale též podle věčně platného a nezadatelného práva přirozeného patří, — právo sebeurčení, svéprávnosti a samostatnosti.

Když jsme tedy dokázali, že obesláním rady říšské ani jedinému zájmu národa českého se uškoditi nemůže, když jsme dále dokázali, že nynější ústava podle požadavků historického a státního práva našeho jinak měniti se nedá než na říšské radě... — co tedy probůh! zbývá jiného než obeslat říšskou radu.

Aktivita ve svém principu — to bylo úsilí začít ihned rozšiřovat a rozmnožovat přirozená práva českého národa bez čekání na zázračné seslání státního práva v jeho bezúhonném stu procent. Aktivita v praxi — to byla pověstná »drobečková politika«, která sama o sobě zajisté ještě nebyla onou kvintesencí zla, za jakou ji vydávali její odpůrci. Upadala však stále hlouběji tím, že mnozí z pánů politiků hledali neprve drobečky pro sebe, jako třeba »ten pan Hubáček«, o němž psal Rieger v jednom svém dopise, že »tomu člověku jde jen o to, aby mu Badeni dal nějaké zaopatření, protože zblbnutím Julia Grégra, pro nějž celý věk takřka zákeřně proti mně psal, neví, z čeho bude na stará kolena živ; a při tom dělá, jako by byl svrchovaně povýšen nade všechny ohledy osobního prospěchu.« Současně narůstala tato aktivistická drobečkovina přes oportunistickou bezpáteřnost v ochotu přejímat odpovědnost i za věci národu škodlivé. Když to dělali Staročestí, maskovali to předstíranými obavami před pověstnými Riegrovými »faktory politickými, kteří jsou mocnější než my a s nimiž do boje se pouštěti bylo by nemoudré«; a když to dělali Mladočestí, zakrývali to — abychom užili slov Clama-Martinice — »dílem planým zvaněním, dílem ličidlem pro lid nedospělý a nedočkavý«.

Jedni i druzí to dělali celkem marně. Tak se potom zklamanému Riegrovi zdálo, že »ten lid je strašně pitomý« a zklamané nejschopnější hlavě Mladočechů bylo líto, že je »tak málo vděčnosti nahoře i dole.«

Zklamání národa bylo ovšem co možná ještě větší. Zklamání nad »aktivismem« Staročechů z doby jejich posledního živoření, který »vybojoval« punktace trapné pověsti, i nad mladočeskými drobtý, přinášenými z Vídně čas od času v nepatrné výslužce, kterou by si i podle tehdejších Národních listů »česká delegace snadno svázala do malého ranečku«. To nechtěl národ, když posílal v září 1879 svoje poslance na říšskou radu; to chtěla vídeňská vláda, když je tam vítala a když jim tam výměnou za jejich nepřilíš vážně míněná statoprávní ohrazení dávala svoje ještě méně vážně míněné sliby.

V ů l e n á r o d a

Problém vedení a vedených se v životě každého národa hlásivá dosti často. Spleť drobných zájmů může snadno zatemnit nebo i zfalšovat velikou linii národního úsilí. Pohlédli jsme se trochu po zákulisí této matoucí spleti v době před šedesáti lety; zbývá ještě to nejdůležitější: konstatovat, co bylo při tom všem v ů l í n á r o d a; zjistit, co podle jeho vůle mělo být, už bez ohledu na to, zda to bylo a jak to bylo.

Začneme starší, staročeskou etapou. Cím tedy měla být politika pasivity v bývalém Rakouskou v letech 1863 až 1879?

Měla být výrazem české vůle udržeti neporušenou kontinuitu ve vývoji českého státního práva, projevem věrnosti k dějinám našeho národa. Nešlo jen o kontinuitu, šlo též o rozsah státního práva, které mělo být zajištěno nejen Čechám samotným nebo snad Čechám zvlášť a Moravě zvlášť, nýbrž všem zemím české koruny společně. Za nejmenší, právě ještě přijatelný dosah tohoto státního práva byla pokládána široká politická autonomie českých zemí v rámci Rakouska, přebudovaného na federalistických základech. — Druhou stránkou této vůle byl odpor přejímat sebemenší část vládní odpovědnosti za cokoli, co odporovalo českému státnímu právu, nebo co nebylo slučitelné s jeho duchem. Nezadat — to bylo slovo tenkrát zvláště drahé — ničím nezadat ani své minulosti ani své budoucnosti, v tom byl smysl pasivní politiky, jak ji chtěl tehdy národ mít.

A čím měla být v rakouských poměrech politika aktivity, jak jí rozuměl národ sám?

Měla být projevem jeho odhodlání domáhat se všemi danými politickými prostředky každého z těch práv, na jaká si činil nárok jako součást lidstva, žijícího v moderní Evropě. Měla být každodenní činnou praxí obrany proti jakýmkoli snahám jednostranně měniti dvoustrannou úmluvu, na níž spočívala státoprávní existence českého národa. Měla být konečně ochotou přejímat politickou odpovědnost v té míře, v jaké se mu podařilo zajistiti si podíl na řízení státních věcí.

Co před padesáti — šedesáti lety žilo v národě, i když si to vždycky zcela jasně neuvědomoval, protože mu úzké zájmy některých jeho složek výhled často zatemňovaly, to nebylo — pokud jde o otázku pasivity a aktivity — nějaké nesmiřitelné, neslučitelné »buď — anebo«. To byl určitý celek obou těchto částí,

keré se navzájem měly doplňovat, které k sobě patřily a bez škody pro národ se nedaly od sebe trhat. Neboť jako je astronomická dráha každé planety výslednicí všech přitažlivých a odpudivých sil, jež na ni působí, tak je politická dráha každého národa určována všemi jeho »ano« a všemi jeho »ne« k ostatnímu světu. A bylo-li nejvladnějším principem byrokratického systému starého Rakouska »oben bücken, unten drücken«, pak měl taktický celek pasivity a aktivity českého národa vyjadřovat jeho docela, docela jiný poměr k tomu, co bylo »nahore« a co bylo »dole« v soustavě habsburské monarchie.

Jan Albert

poznámky

Mezi Anglií a Amerikou

Pražský »Der Neue Tag« uveřejnil 27. července zajímavou statistiku o výsledku amerických veřejných hlasování — t. zv. survey, která občas podnikají mezi svými čtenáři velké americké deníky. Američané jsou většinou přesvědčeni, že velmi brzy dojde k nové světové válce. 73 procent účastníků hlasování odpovědělo na tuto otázku kladně. Za loňské zářijové krize odpovědělo 57 procent dotázaných kladně na otázku, mají-li Spojené Státy pomáhat demokraciím hospodářsky v případě války. Když však přišel Mnichov, který vzbudil ve Spojených Státech rozhořčení proti Chamberlainovi, zesílilo hnutí izolacionistů, kteří si nepřejí žádného zásahu v evropských záležitostech. Za této pomnichovské nálady se konaly v listopadu 1938 volby do kongresu. Izolacionisté využili této nálady, obrátne ji spojili s kampaní proti rooseveltovskému New Deal — a vyhráli volby. Roosevelt dostal kongres, který mu začal ztěžovat jeho politiku.

V dubnu t. r., podle statistiky, uveřejněné v »Der Neue Tag«, se zase nálada změnila ve prospěch Anglie a Francie. Dokonce 16 procent účastníků si přálo, aby se Amerika zúčastnila evropské války i aktivně, t. j. vysláním vojska, a 82 procent žádalo hospodářskou podporu. Když k tomu ještě zajel anglický král do Nového Yorku a Washingtonu, pokusili se Rooseveltovi stoupenci využít nálady a prosadit změnu neutrálního zákona. Kongresmeni sice říkali králi »bratranče« a dvořili se »sestřence« královně, že »je téměř tak hezká, jako holky v Texasu«, ale zrušení americké neutrality nepovolili.

Nyní došlo k anglo-japonskému jednání. Kdyby byl americký neutralitní zákon zrušen, měla by Anglie, která na to hodně spoléhala, jistě více kuráže a japonským požadavkům by se vzepřela. Ale nejen, že nebyl zákon zrušen, ale dokonce i pokus rooseveltovce Pittmanna, prosadit embargo na vývoz zbraní do Japonska, byl znemožněn samotným ministrem zahraničních věcí Cordell Hullem, který se bál další překážky v kongresu. Japonsko tedy i nadále může 70 procent dovozu zbraní krytý z Ameriky. Za takových okolností došlo k známému jednání mezi japonským ministrem zahraničních věcí Aritou a anglickým vyslancem Craigiem. V tomto jednání Anglie uznala — přes to, že se to Chamberlain snažil popřít — současný stav v Číně, t. j. uznala japonskou okupaci značné části Číny.

Americké noviny nazvaly toto jednání »východoasijským Mnichovem«, a obviňují Anglii, že porušila takto smlouvu devíti mocností, podle níž se v Číně uznává zásada »otevřených dveří«. Už dnes triumfují američtí izolacionisté: vidíte, s takovou Anglií chcete nás spojit!

A tak anglo-americký kolotoč pokračuje.

—28—

Nové tajnosti Kremle

Počítá ještě někdo porady v Moskvě? Devátá, desátá, jedenáctá... všechny světové rekordy v diplomatické loutkovosti byly za tři měsíce překonány. Objektivně lze zjistit snad aspoň tolik, že nyní dojde k poradám generálních štábů. Jaké potíže se objeví tady? V tomto směru není dosud zkušeností, z nichž by se dalo předvídat; jen některé osobní nesnáze se už rýsují. Tak třeba nebude asi moci jet do Moskvy generál Ironside; válčil před dvaceti lety v Murmanskou proti sovětům...

Průhlednější jsou další politické obtíže, stále nové a stále stejné. Tentokrát se zdá, že se točí hlavně kolem definice »nepřímého útoku«. Moskva by ji chtěla mít co nejširší. Molotov si prý přeje, aby se také pozvání mohlo vyloužit jako nepřímý útok, ba snad i jen hrozící nebezpečí takového pozvání. Chamberlain se zdráhá vyjít mu tak daleko vstříc. Není si totiž docela jist, zda by jednou nemohlo někomu v Kremle napadnout ohlásit, že podle jeho mínění hrozí podobné nebezpečí některému baltickému státu. Šéf britské politiky se dost pochopitelně rozpakuje přijmout závazek tak dalekosáhlý, který by i v každém takovém případě nutil Anglii jít automaticky do války. Není v dějinách příkladu, že by jedna velmoc svěřila druhá tak universální klíč ke své vlastní politice. Vždyť kdyby Chamberlain přistoupil na Molotovův požadavek, stačilo by Moskvě, kdykoli vytáhnout svoji smlouvu a její kouzelné »sézame, otevři se« by pro ni odemklo poklady britského válečného potenciálu. Část anglického tisku, více méně protichamberlainovskými naladěná, si přeje, aby Anglie uzavřela smlouvu za každou cenu, kterou Rusko žádá. Ale která oposice by byla ochotna jednat podle tohoto receptu, kdyby měla za něj sama nést odpovědnost?

Chamberlain a Halifax zatím zřejmě doufají, že Moskva nakonec přece něco sleví. To nejmenší, s čím se Londýn zatím spokojuje, je aspoň pokračování v seriálu konferencí; pro nynější měsíce Londýn asi nechtl přerušit vyjednávání s Moskvou, i kdyby už sám ztratil naději v jejich úspěch.

P. H.

Britská politika v Číně

Dohody o Tienčinu bylo dosaženo, blokáda Tienčinu trvá dále: tak bylo lze minulého týdne shrnout poslední zprávy z Dálného východu.

Nebyla to právě klidná atmosféra, v níž po dlouhých odkladech zasedli britští a japonští zástupci k jednání o možnostech smírného řešení tiencinského incidentu. Celé Japonsko a čtvrtina Číny zněla bouřlivým pokřikem protibritských demonstrantů; britské konzuláty byly ohrožovány sročeným davem a britští občané vyzýváni japonskými úřady, aby opustili svoje koncese. A když byl konečně ohlášen výsledek tokijské konference, nebyl si svět jist, co vlastně znamená.

Text společného komuniké byl opravdu pythický: »Vláda Jeho Veličenstva ve Spojeném království — pravilo se v něm — plně uznává nynější situaci v Číně, kde ve velkém rozsahu pokračují nepřátelské operace, a konstatuje, že pokud trvá tento stav, mají japonské vojenské síly v Číně zvláštní potřeby v ochraně své vlastní bezpečnosti i v udržování veřejného pořádku v obsazených krajích, a že musí potlačovat nebo odstraňovat takové akce nebo jejich zdroje, jež by jim mohly překážet nebo sloužit jejich nepříteli. Vláda Jeho Veličenstva nemá v úmyslu podporovat jakékoli činy nebo opatření, jež by odporovala naznačeným cílům japonských vojenských sil a použije této příležitosti k tomu, aby v tomto směru utvrdila svoji politiku tím, že vysvětlí britským úřadům a britským občanům v Číně, že se mají zdržet takových činů a opatření.«

Každý termín této dvouvěté formule je dokonale pružný. Jak rozumět »cílům japonských vojenských sil v Číně«? Tokio může podkládat tomuto výrazu nejširší význam, Londýn význam nejužší. A stejně může Londýn vykládat si velmi úzce a čistě lokálně »činy nebo opatření, odporující japonským cílům«, kdežto Tokio může pod tento pojem subsumovat třeba celou britskou politiku v Asii.

Japonská oficiální místa už naznačila, že takový výklad nejspíše odpovídá jejich představám o smyslu dosažené dohody. Chamberlain a Halifax si zase pospíšili odpovědět v obou britských sněmovnách, že dohoda neznamená změnu dosavadní celkové politiky Velké Británie v Číně, která si tam nemá žádnou cizí mocí diktovat, co má a co nemá dělat. Londýnský tisk použil této příležitosti k tomu, aby znovu oslavoval »statečný odpor Číny pod vedením hrdinného maršála Čankajšeka«.

Z tokijského tisku se dovidáme aspoň něco bližšího o tom, od jakých »činů nebo opatření« se má Anglie napříště zdržovat: má přestat podporovat Čankajšekovu měnu, Čankajšekovu armádu a Čankajšekovu vládu. Za tím účelem má zrušit veliký fond na obranu čínského dolaru, zastavit dopravu válečného materiálu do Číny přes svoje území v Burmě, odvolat svého vyslance v Čunkinu a jmenovat svého představitele u Japonsku přátelské vlády.

Národní soud

v Nankinu. Splní Anglie některý z těchto japonských požadavků? Splní snad všechny k uspokojení Japonska, nebo nesplní vůbec žádný? Odpověď, kterou dají příští události na tyto otázky, podá zároveň nejautentičtější výklad o tom, čeho bylo opravdu dosaženo na tokijské konferenci. Dnes je jisto jen tolik, že Velká Británie se tam snažila najítí takové východisko, které by jí nebránilo pokračovat v její dosavadní politice podpory čínského odporu proti Japonsku, jež by se však přece vyhnulo nebezpečí válečné zápletky na Dálném východě, kde si teď v Evropě angažovaná Anglie nechce vázat ruce.

Není divu, že podobné řešení vlastně nikoho neuspokojuje. Britská obchodní komora v Šanhaji poslala už do Londýna protestní telegram, nařikající nad »možností, že dohoda povede k politováníhodné zradě britských práv, zájmů a závazků v Číně«. Americká veřejnost vidí v nevině vypadajících slovech o »nepřátelských operacích v Číně« uznání práv válčící mocnosti, poskytnuté tu zakrytě Anglii Japonsku. Maršál Čankajšek se prý vyslovil, že na východě nebude Mnichova. A orgán japonské armády v severní Číně se vyjadřuje o textu dohody v hypotetické větě, že »by byl docela v pořádku, kdyby šlo o upřímně smýšlející národ, že však optimismus není oprávněn v tomto případě, kde jde o Anglii, jež je známa svým diplomatickým uměním«.

Nedůvěra je tedy obecná.

P. H.

I. R. A.

Vysoce vážení členové britského parlamentu vypukli ve smích, když jim v pondělí 25. července sdělil ministr vnitra sir Samuel Hoare mezi jiným, že tak zvaná Irská republikánská armáda chtěla vyhodit do povětří i jejich sněmovní budovu. To poněkud připomíná historiku ze starých časů, kdy anglický soudce s úsměvem propustil obžalovaného, jenž se přiznával, že chce zničití Britskou říši. Jinak ovšem celá věc není Angličanům právě k smíchu.

Ministr vnitra podal ve své zprávě v dolní sněmovně seznam dosavadních násilných činů I. R. A. Není jich málo: od ledna bylo jen v Londýně samotném spácháno 57 teroristických činů, na území celé Anglie jich bylo 127; jedna osoba byla při nich zabita (zatím už zemřela další oběť), 56 zraněno; věcná škoda je vysoká. Dopadeno a odsouzeno bylo dosud 66 teroristů. Policii se podařilo objevit různá skladiště I. R. A., v nichž zabavila 1000 rozbusek a takové množství gelignitu, kyseliny sirové, aluminiového prášku a jiných složek výbušných látek, jaké by stačilo zabít tisíc lidí a způsobit škody v ceně několika milionů liber.

Největším aktivem na straně policie je však nález tajného »plánu S«, v němž dával generální štáb I. R. A. všeobecné směrnice i podrobné instrukce k rozvinutí další teroristické kampaně. Je to značně obsáhlý dokument o několika tisících slov, rozdělený do jednotlivých kapitol ve dvou hlavních částech, věnovaných propagandě a přímé akci. Plán poukazuje na známé úspěchy propagandy některých evropských států, jež staví za vzor; obecnstvo má být zaplaveno letáky a ohlušeno rozhlasem. Zbytku léta má být využito zejména k těmto psychologickým přípravám. Pak nadejde doba přímé akce ve větším rozsahu, až kratší dny a delší temnota vytvoří nejpriznivější podmínky pro teroristické útoky; z plánu se lze dohadovat, že počátek této velkorysé akce je stanoven buď na 20. října nebo na 18. listopadu. Pak — stojí tam — »bude třeba ukázat, že je na čase udeřit, že Anglie nebyla nikdy v tak kritické situaci, jelikož jí její politické tradice brání použití jediných metod, které by jí mohly zajistití dostatečnou sílu, totiž totalitních metod«. Za objekty útoků jsou v plánu vyhlédnuty zbrojovky, letecké dílny, poštovní úřady, rozhlasové stanice, vododvody, elektrárny, státní úřady, redakce a tiskárny, atd., atd.

Odhalení tohoto plánu bylo pro vládu důvodem k tomu, aby požádala sněmovnu o schválení výjimečného zákona proti I. R. A. Zákon byl zatím už schválen, podepsán králem a vstoupil v platnost. Jeho působnost je omezena na dva roky a jeho opatření, třeba v rámci ostatního britského zákonodárství mimořádná, nepoužívají metod, o nichž s takovým respektem mluví »plán S«. Milovníky anglických detektivek bude zajímat, že podle jeho nejdrastičtějšího ustanovení může britská policie provádět zatčení osob, podezřelých ze styků s I. R. A., aniž by si dříve musela opatřit soudní zatykač.

P. H.

Chtěli bychom, aby mezi námi nebylo nikoho, kdo by si z čistého srdce nepřál očistu našeho veřejného života. A víme také, že každé upřímné úsilí o ni má vždy a všude dva druhy nepřátel: jedny, kteří se musí takové čistoty pro sebe bát, a druhé, kteří by jí chtěli pro sebe využít. Má-li se očista podařit, nesmí na ni mít vliv ani ti první ani ti druhí. Vliv prvního druhu odpůrců každé očisty je dnes roven nule; s této strany netřeba mít obav. To bohužel nelze říci o škůdcích očisty té druhé sorty — jejich řemeslo vzkvétá. A je jen jedna věc, jež tu může zabránit vážným škodám: národní kázeň, posilovaná důvěrou k Národnímu souručenství.

Jde nám všem o očistu našeho politického života, ne o pošípení celé naší minulosti. Žijeme v přítomnosti, a nedosáhlo by se účelu očistné akce, kdyby se měly před národní soud postavit jen o d b y t é veličiny. Vláda a vedení Národního souručenství to nejen správně postihly, nýbrž — což je mnohem víc — samy nastoupily správnou cestu tím, že prvnímu vyšetřování podrobily svoje vlastní členy, tedy politické osobnosti d n e š k a.

Mělo by to být příkladem k následování. V poslední době se objevila různá »hnutí«, která zajisté mají také nějaké vůdce. Národ o nich nic neví — leda to, že mezi jiným usilovně horlí po očistě a volají na soud národa kdekoho. Budou následovat příkladu těch našich vůdců, kteří mají důvěru dvou milionů českých mužů?

Aby nám bylo rozuměno: nemyslíme, že by lidé, o něž tu jde, měli vysvětlovat původ svého majetku. Patrně ještě nejsou dost daleko od svého politického startu, aby se už dnes doporučovalo takové vyšetření; na to je ještě dost času. Ale dnes by národ zajímalo nahlédnout do b ě ž n ě h o účetnictví jejich podniků, zejména tiskových, těch daleko nejnákladnějších. Kdyby chtěli následovat příklad vlády, a výboru Národního souručenství, měli by předložit národnímu soudu podrobné doklady o tom, jaký je náklad jejich tiskovin, kolik mají abonentů, jaká je jejich remitenda, jak se u nich praktikuje sbírání inserátů; měli by prostě předložit aktiva a pasiva svých redakcí a administrací. Není přece žádným tajemstvím, že v bývalém režimu byly tak mnohé listy financovány stranami — velikými stranami, zajisté mnohonásobně většími a bohatšími než jsou hnutí, stojící dnes mimo Národní souručenství.

Nevezmou-li si tito pánové příklad z vlády a vůdců Národního souručenství, nevadí, nikdo je nebude nutit. Bude jen těžko se pak nesmát, až budou zase jednou volat někoho na očistný soud.

P. H.

Úvaha o právnících

V rámci širší akce, která má zapojit všechny ruce a všechny mozky práce schopné a dovést k celkovému hospodářskému blahobytu, chybí dosud systematické začlenění inteligence všeho druhu. Říkám: systematické; a je na povolaných, aby vydali svůj počet v podobě konkrétního plánu, jenž by odpovídal hospodářské soustavě, ať bude jakákoliv. Než však dojde k tomu, je tu naléhavá potřeba zařadit nějak do hospodářského koloběhu ty, kteří už tady jsou, totiž vysokoškoláků všeho druhu i středoškoláků, z vysokoškoláků pak onoho stavu, který nedostatek plánů, pravidel a řádů snáší nejtěžze, to jest právníků.

O koho vlastně jde? Týká se to mnohých (a bude týkat); zde však mám na mysli hlavně těch několik ročníků absolvovaných právníků, kteří dokončili studia v roce 1936 anebo později, což jsou mezi postiženými ti nejpostíženější. Předpokládám při tom, že většina z nich byla vojáky, t. j. odbyla si aspoň rok vojenské služby — neboť ti nevojáci, kteří absolvovali nejpozději počátkem roku 1938, jsou celkem zaměstnání.

Samozřejmě, že vojenská služba není jediným kritériem a že třeba dále rozlišovat podle sociálního postavení. Je však zřejmo, že vojenská služba, již podléhala většina právníků, vykonávala určitou regulativní funkci v přírůstku právníckého dorostu; tato funkce vzala za své v důsledku změněných poměrů, čímž se navršily čtyři právnícké ročníky; protože pak změněné poměry měly ještě hospodářské důsledky, nastal stav, který nutně vyžaduje zakročení.

Snad nebude — přes všechny řeči o přeškolení — sporu o tom, že právník je člověk, který se má zabývat právem. To znamená právním řádem, jaký je, tvořit ho, když není vůbec a zlepšovat ho, je-li špatný. Tato nikterak nová formulace je příliš úzká i příliš široká. Právník jako takový

nemůže mít akční radius přes hranice státu, neboť nemluví o vědecké činnosti nikdo za hranicemi nepotřebuje jeho znalostí, aspoň ne tak jako na př. znalostí zemědělského inženýra. Na druhé straně široký pojem právního řádu neříká určitěji, na jaké místo se ten který právník má postavit, aby byl toho řádu platným členem. Kdysi — za Marie Terezie — na tom nezáleželo; umístil se tak jako tak a právní řád už si to se svými strážci-národohospodáři srovnal nějak sám. Výhody těch dob už dnes ovšem neplatí, zato však trvá jako jejich následek, že se ponechává mladému právníkovi, aby se umístil jak dovede, a že o jiném než vědeckém právníckém dorostu se vůbec nedá mluvit, neboť tu chybí jakákoliv organizace. Jinak řečeno, dokud není mladý právník členem nějakého cechu, dejme tomu advokátních koncipientů, nechce se o něho starat vůbec nikdo.

Z toho plyne předně požadavek evidence a kontroly přírůstku právníckého dorostu; tomu účelu má vyhovovat v tyto dny obnovená Statistická kancelář nezaměstnané inteligence. Čím se tento dorost má konkrétně zabývat, je anebo měla by být otázka podrobného plánu, jak jsem již řekl. Zbývá zaujmout stanovisko k t. zv. přeskolování a označit zhruba cestu k odstranění nynější stagnace.

Zásadně si dovoluji tvrdit, že přeskolovat vysokoškolačka je škoda. Příbrat k tomu, co nás učili na fakultě, ještě bůhvíjaké odborné znalosti — proč ne; ale máme důvod se obávat, že takto to přeskolení není myšleno. Šlo by patrně o takové přeskolení, při němž by právník práv vůbec nechal. Jaké asi má pocity ten, jehož se to týče, je na bile-dni. Ostatně je znamenitá pravděpodobnost, že bude tento předčasně emeritní právník vystaven konkurenčnímu boji, v němž neobstojí bez státního zásahu, půjde-li o odborné disciplíny dejme tomu obchodní, proti lidem po případě zrovna tak vysokoškolsky kvalifikovaným.

Pokud jde o jiný právnícký chléb než státní (soudy a jiné úřady), přichází v úvahu jako nejlepší praxe advokátní. Svatá praxe — to je vůbec bolest těchto mladých právníků, kterou si nezavinili. Advokáti koncipienti zásadně nepřijímají, tvrdíce, že nemohou dát koncipientovi pro začátek 800 K měsíčně a unést daňové zatížení při základu asi o 60.000 K ročně vyšším. Není ovšem pravda, že to říkají všichni, nýbrž je pravda, že někteří to neříkají. Skrze advokátní nebo soudcovskou praxi pak vede cesta k soukromému zaměstnání; aby se mladý právník naučil, co potřebuje v tom kterém podniku, není pomýšlení.

Je tu však kus svépomoci, kterou si může dopřát každý okres ve formě umístění svých rodáků. Je málo okresů, které by nedokázaly tuto okamžitou výpomoc mladým lidem, jichž požadavky jsou dnes tak malé, že se za to sami stydí, a naopak je mnoho okresů, které mohou zaměstnat všechny. Není třeba k tomu ani přímého nařízení, stačí kus dobré vůle, hlavně soukromých podniků (na př. velkých akciových společností, peněžních ústavů atd.).

Jestliže stát v dohledné době nemůže právníckému dorostu otevřít soudy ani správní úřady a nemá-li se tento ubírat do beznaděje starými cestičkami, je třeba vyššího plánovitého zásahu. Buď jak buď: dnešní doba neslyne zrovna skvělou právní jistotou, a při tom je právníků prapodivný nadbytek. Je jakési pojitko mezi ministerstvem dejme tomu Národní obrany a posledním dělesloužícím; věříme, že je i mezi státní svrchovaností a doktory práv, zvláště těmi, kteří byli také vojáky. Nechá-li jednou právník poctivého řemesla a půjde jen za chlebem, půjde tam, kde ho bude nejvíc.

—ek

Život a instituce

Ladislav Machýček:

Dejte pozor, konsulové...!

O mladých se říká, že jsou nadějí a chloubou národa. To je krásná řeč a mnozí lidé, kteří takto hovoří, bijí se do prsou a halasně volají: »Ve vás se národ nezklame.« Při tom mají ovšem za to, že jest slušné, aby mladí zůstali nadějí při nejmenším na dobu jejich pozeňnaného života. Mladí se přirozeně nepředstavují jako Naděje a Chloubka, protože znají malou cenu vlastní chvály. Zároveň si uvědomují, že není důvodu k vypínání hrudi, jelikož doposud nic neudělali anebo jen málo. Snad proto, že jim nebylo dovoleno, aby něco udělali.

Předesíláme-li tyto řádky, doufáme, že je uznáváte jako pravdivé. Jsme však přesvědčeni, že uvažujete trochu jinak, než my, mladí. Nejsme totiž zatíženi dobrým bydlem, jehož přílišností tělo tuční a duch leniví. Konec konců, není vděčnějších posluchačů, než býváme my, když vás posloucháme. Tož si poslechněte zase jednou nás. My víme, co si o nás, mladých, myslíte. (Naděje, Chloubka.) Říkáte nám to často. Poslechněte proto, jak my o vás smýšlíme, což nevyjadřujeme často.

Otcové a děti

Mezi oblíbené výchovné pomůcky patří srovnání: rodina a stát. V státě má být vše jako v rodině. Otcové se starají, aby zaopatřili své děti, aby měly na čem hospodařit. Vytkneme velmi vážně jako chybu otci, který nenaučil svého potomka, aby dovedl spravovat svůj statek. Neboť otcové umírají a na jejich grunty přicházejí synové. Ze synů se stanou rázem hlavy rodin, s odpovědností, které nikdy dříve nepoznaly a jejíž tíhu neměly příležitost pocítit. Z nedostatku zkušeností napáchají mnoho chyb, a trvá jim dlouho, než naleznou správné stanovisko k současnému běhu života, pokud je vůbec naleznou.

I když nebylo mladým dovoleno, aby pomáhali spravovat statek, otcům ostatně jen svěřený, přece jim nikdo nezabránil, aby nepozorovali práci stařešinů. Všimli si a viděli. Někdy zářili a jindy byli smutní. Slušelo se však, aby vždycky mlčeli.

O špatných a dobrých vzorech

Mladí počali chápat a poznávat povahy lidí, žijících v tomto podivném století, kteří více méně živě přetřásali otázky, dotýkající se jich bezprostředně či nepřímo, nebo se jich vůbec nedotýkající, při čemž viděli vyrůstat dva nebo více táborů. Leckde bývalo zvykem, že se pro každou otázku vytvářelo velmi mnoho táborů.

Bývalo věcí cti a proslulosti, že se na veřejné kolbiště vyhnulo více výtečníků, kteří, obklopeni hloučkem věrných, zahajovali svá klání — žel, že málo ryčířská — bohopustými nadávkami, za zuřivého potlesku beznadějných pošetilců. Vytvrvali zpravidla vždycky, s houzevnatostí, vysvětlitelnou jen profesionalismem a řemeslnou dovedností. Přirozeně, že méně šlechetné stránky jejich života byly pietně přikryty fanfárami vzácně krásných slov, nad nimiž sami často slzeli jako dovední herci.

Nikdy jsme nevěřili, že takoví lidé reprezentují celý národ, přes to, že z jejich řečí se tak zdálo. Ovšem, že představovali jen zlomek národa, případně jen sebe, s použitím svého majetku.

Jejich činnost lze lépe kvalifikovat jako řádění, které svobodomyšlnost demokratického režimu dovolovala, ačkoliv to byl zrůdný výplod ústavou zaručených svobod. Ale i dnes se takoví lidé vyskytují, jako by nevěděli, že hazardují s osudem národa.

Všimli jsme si pozorně lidí, veřejně činných, brojících proti bujícím nešvarům — schovaných pod pláštěm demokratických hesel — ale přes to nebylo zamezeno cílevědomému odbourávání i primitivních zásad slušné veřejné činnosti.

Národ se měl skloubit a vnitřně sjednotit. Zatím se rozbil na tolik směrů, že pomalu každý občan byl nositelem nějakého »světového« názoru. Při tom se vtírala na mysl představa louky, plné kvítí, na které se páso mnoho ovcí, přiměřeně tučných. Vrstevníci těch, kdož provozovali takovéto chytračení, apaticky mlčeli a choulili se do svého soukromí. Někteří flumeně poznamenávali, že to tak dlouho nepůjde.

My, mladí, jsme dobře slyšeli a dobře viděli. Tak jako jsme dovedli oceňovat poctivou práci, a jí si vážit, zrovna tak jsme chtěli zatratit upíry různých jmen a různých cílů.

Snad namítnete, že chceme všechno paušálně odsuzovat. Zajisté, že tomu tak není: bylo mnoho dobrého a

daleko více dobrého než jiného vykonáno a bylo pracováno dobře. A k chvále dobré práce dlužno dodat, že byla úspěšná zejména ve sféře hospodářských, kulturních a sociálních zájmů.

Žel bohu, malé nechuťnosti bývaly rozkřičeny do všech koutů světa a vlastní dobrá věc v pokřiku zanikala. Stará chyba bodrých Čechů, kteří si tvrdošijně namlouvají, že dobré zboží se chválí samo. Není to sice správné, ale jistě pohodlné.

Skandály a politika

Osoby veřejně činné jsou prohlíženy se všech stran a mohou být jisty, že ani vlásek na nich nezůstane neprotrfán. Pozornost, s jakou bylo pitváno jejich soukromí, a konečně každý krůček na vrácké lávce, na níž se pohybovaly, by leckterým mohla závidět kterákoli filmová hvězda, při čemž srovnáváme jen míru zájmu, nikoli velikost příjmů.

Nevíme, na kolik si politikové zakládali na tom, aby vypadali přijatelně na všechny strany, aniž by opouštěli zásady, na nichž vybudovali své posice.

Jisté však jest, že naráz se počalo volati po mužích čistých rukou, a lid se poškleboval při vyslovování určitých jmen. Stěží vřdycky oprávněně, ale stačilo, aby podezření nejasně vyslovované se ukázalo pravděpodobným a již bylo po důvěře. A důvěra v lidi veřejně činné jest základem jejich úspěchů, při čemž, af si mají slávu, jen když činnost jest národu prospěšná. Jde o věc morálky, zásadu daleko nejdůležitější, o pilíř, na němž jest zbudováno veřejné blaho.

Peníze a politika

Vliv a peníze – moc a bohatství – sláva a blahobyť – jaké to kouzelné společenství!

Není divu, že hodné lidí podlehne lákavému svodu. Mnozí, přemnozí zapomenou na mladé ideály, na dobré a ušlechtilé cíle, na blaho národa.

Jedna doba se ozdobila heslem, že co prospívá jedinci, prospívá i celku. Není to nesprávné vřdycky. Sílí-li jedinec, může to prospívat i národu. Někdy národ na to může doplácet. Zejména tehdy, je-li zájem vlastní vyvýšen nad zájem národa.

Časem se lid zvedne a nepokrytě dává najevo nelibost z takového počínání vzniklou. Objeví se všeobecný pocit nedůvěry ve veřejné činitele, šmahem jsou odsuzováni i lidé velmi počestní. Nastalá skutečnost se těžce napravljuje. Lid jest přesvědčen, že jest klamán, že se každý stará jen o sebe, že není lidí, kteří by se starali též o prospěch veřejný a nejenom o sebe. Celek by se rád opřel o někoho, kdo by jeho důvěru získal a jí si zasloužil.

Ke všemu začínou ještě pracovat přízemní živly, začne se šeptat. Najde se málo rozumných lidí, kteří, když nějaké šeptání zaslechnou, je u sebe ponechají a věc uvedou na pravou míru. Málokdy se přesvědčí o šalebnosti šeptaného slova, jindy – a to nejčastěji – tajemství pošeptají dále. To jest začátek dnes již proslulé šeptané propagandy.

Známe její vznik a její příčiny. Měli bychom znáti tedy i lék. Jest mnoho spolupůsobících činitelů, ale stručně řečeno: obnovte důvěru, poflačíte šeptání.

Čeho všeho jest zapotřebí?

Vyložte srozumitelně všem věrným Čechům, co všechno od nich očekáváte a co oni mohou očekávat od vás.

Řekněte a trvejte na tom, aby žádný jedinec se svým zájmem, ani žádný stav se nestavěl nad zájem národa.

Neřešte problém návrhem, nýbrž činem.

Dbejte, aby byla rozlišena důležitost toho kterého úkolu a v pořadí naléhavosti jej vyřídíte.

Nemáme lehké úkoly. Nedejte se však zastrašit velkohubým zvaněním hrstky lidí, kteří pod firmou Vlastenectví si chtějí založit výnosný obchod. Upozorňují-li na šlendriánství, vymyťte je a seberte jim tak vítr z plachet. Rozhodně je neignorujte proto, že jsou nepřijemní. Tak

se rychle dohodneme sami a budeme silní pro jednání s jinými.

A co bychom si snažně přáli: postarejte se, aby každý člen národa odbíral opravdu českým duchem nesený časopis, aby byl informován o všem, co se děje a co má význam pro náš národ. Plakát, náhodně slyšené slovo vytvoří jednotitého ducha národa.

Spojili jsme národ v jedno tělo, spojme jej i v jednu duši.

Máme organizaci, která nahrazuje přechetné stranické sekretariáty. Úkoly vzrostly. Odpovědnost jest ohromná. Pokud víme, v sekretariátech okresů sedí zpravidla jeden tajemník, tak jako by nešlo o nic jiného, než o bývalou stranu Národní jednoty, nebo lépe, dříve ještě bývalou jednu stranu. Jelikož tajemník Národního souručenství býval v sekretariátech těchto stran rovněž sekretářem, bojíme se, aby nevnese do budoucna praksi minulosti. Zda si uvědomí a zvykne na ohromný okruh práce, o němž dříve ani nesnil?

I když předpokládáme, že výkonný aparát jest velmi schopný, jest nutně potřebí, aby řídicí orgány disponovaly vedle tajemnických sil rozsáhlou sítí drobných pracovníků-důvěrníků, a jejich prostřednictvím aby byly ve stálém styku s lidem. Jest důležité, aby každá čtvrt a každá ulice měly vybudovanu službu N. s., takže ovládnutí zorganizovaného národa by bylo dokonalé. Jeden vedoucí a jeden tajemník neshromáždí všechn lid, i kdyby to bylo dovoleno, ale drobný pracovník snadno informuje svůj malý okruh. A čím dříve, tím lépe.

Mnohoobročnictví jako překážka dorozumění

Mezi nejdělitelnější zjevny našeho veřejného života patří a patří záležitost správních radovství a vůbec účasti veřejných pracovníků na vedoucích místech velkých kapitálových podniků.

Možná, že se mnohým osobnostem příliš nezavděčíme, budeme-li se touto stránkou trochu zabývat. Ale jest věcí naší hrdosti a touhy, říci, jak my, mladí, na věc pohlížíme, bez ohledu, dotkneme-li se něčí citlivosti, která jest rozčehvána častými útoky, jak připouštíme.

Považujeme za samozřejmé, že podnik v snaze po lepší prosperitě, znazším a rychlejším provozu, si zajišťuje přízeň mocnějších a mocných vysoce ceněnými důkazy pozornosti ve formě správně radovských míst.

Nemáme již tak za docela přirozené, když lidé veřejně činní propůjčují odznaky svých důstojenství obchodním snahám podniku, aby mu dopomohli k lepšímu místu na slunci. Aby veřejný pracovník jako správní rada mohl pro podnik vůbec něco hodnotného vykonat, musí užít svého vlivu, nebo se jeho vlivu užije.

Spekuluje-li obchodník, jak zvelebit podnik, nalezne zpravidla naše sympatie, nikoliv však politik, kšeftující s důvěrou národa. Zde máte to, co chceme zdůrazniti: proč dáváte tak živnou půdu do rukou řemeslných štváčů, kteří zveličováním věci – i o sobě dosti trapné – zvrací důvěru ve veřejný život a rozbíjejí národ?

Víte dobře, jako my, co si lid o tomto hromadění prebend myslí. Neslibujte, že se tento problém – a u nás je to pořádný problém – bude řešit na rozumném podkladě. To se dříve slibovalo dvacet let a byl vydán též jeden dobrý zákon, který nedodržovali samotní zákonodárci. Rozumný podklad totiž – podle našeho názoru – jako slib jest příliš závislý na tom, kdo bude pojem »rozumného pokladu« definovat. Zda-li ti, kteří jsou jaksi mimochodem správními radý, nebo ti, kteří profi kumulaci veřejných a správně radovských funkcí brojí.

Jsou též obhájci mnohoobročnictví, kteří upozorňují, že radovství jsou většinou funkce čestné a pokud jsou placené, že jsou z přemíry namáhavé, takže první vůbec žádného, druhé neuměrného užítka vlastně nositelům nepřinášejí.

Tato řeč nám připomíná nápadně řeč Angličanů, když mluví o koloniích: nenesou žádného užítku, přinášejí jen starosti.

A přece se jich jedni i druhí drží jako klíště.

Ozývají se hlasy vážených stařešinů, kteří na svůj věk příliš hlasitě zdůrazňují, že ne každé místo v správní radě jest sinekurou, to jest, »že někdo má jisté postavení, z něhož požívá jisté odměny, jež není v poměru s prací, kterou za odměnu tu vykonává,« nýbrž že jde mnohdy o funkce, s nimiž jest spojeno mnoho práce a to práce vysoce odborné, a že jest tudíž správné, aby taková práce byla placena.

V tom smyslu jste to asi napsal, ctihodný pane kanovníku. Můžeme Vám radostně sdělit, že s Vámi živě souhlasíme, pokud jde o to, aby práce vůbec, tedy i správně radovská, byla po zásluze honorována. To jest mravné.

Předpokládáme však takřka všeobecný souhlas s naším názorem, že jest nemravné, aby jeden pro nával práce nevěděl, co je noc a co je den – věříme-li už, že s každou z četných funkcí je spojeno hodně práce – a druhý aby k práci ani nebyl připuštěn.

Osoby, které se věnují záslužné práci pro národ, ať se jí věnují cele a nechť za dobrou práci jest národ uznalý. Neboť na hodnotě takovéto práce záleží velikost a sláva národa.

Ať se však pod maskou obětavé práce pro národ nezakrývá hrabivý zájem hmojný. To si snažně přejeme a jsme přesvědčeni, že naše řeč nebude označena za opovážlivou a drzou.

Pohlížejíce truchlivým pohledem na minulé události, zdviháme svůj hlas raději dříve a hlasitěji, aniž bychom zdůrazňovali osoby, nýbrž jen věc a abychom všem řekli, jak velice nám záleží na budoucnosti národa.

V. Strnad:

Jména pražských ulic

Když přijde poutník do cizího města, první, čím se mu město představí, není ani nádraží, ani úprava náměstí a ulic, ani starobylé budovy nebo přepychové pomníky – první, co vidí cizinec v městě, a zvláště ve velkoměstě – jsou názvy ulic. Člověk neznalý místní řeči snaží se luštit názvy ulic a náměstí, a tyto názvy jsou mu prvním úvodem do jazyka, kultury a dějin národa, v jehož městě se ocitl. Ulice evropských velkoměst jsou nevyčerpatelným zdrojem takového poučení. Kdyby neexistovalo nic jiného – z podrobného seznamu ulic, doloženého patřičným výkladem, poučí se zvědavý cizinec o národě, který navštívil, více než z nejsilnějších učebnic a příruček. A takový seznam je pravděpodobně první knihou, která se cizinci o dějinách a kultuře národa, který navštívil, dostane do ruky – neboť je zároveň nejlepším orientačním prostředkem, ve velkoměstě nezbytným.

Ovšem, soudobá strojová civilizace toto poučení znevažuje. Nová města na nových kontinentech, města bez dějin, založená teprve v nedávné době, nevědí nic o národním kultuře a národních dějinách v názvech ulic. Americká a australská velkoměsta mají ulice pojmenované podle čísel: ulice číslo 1 až ulice číslo 257. Ale bohudíky, to jsou jen velkoměsta daleko za mořem, do nichž poutník obyčejně cestuje za jiným účelem – v žádném případě za poučením. Ale zato názvy ulic v evropských městech – jakási to bohatá kniha lidové poesie, lidové moudrosti, jaká je to kronika dějin evropského zápasu!

Poesie popisného úřadu

Většina obyvatel velkoměsta zná obyčejně nejhůř své vlastní město. Jsou tisíce Pražanů, kteří výborně znají Paříž, Berlín, Vídeň, Řím, vyznají se v dějinách těchto

měst, dovedou vyložit původ nejsložitějších místních jmen v těchto městech – nemají však tušení, proč se jmenuje tak ulice, v níž bydlí od narození.

Jsou ovšem ulice, u kterých ani nejučenější archivář nedovede vypátrat, proč je pojmenována tak a ne jinak. Pražský místní zeměpis je bohatý na takové názvy. Jsou to hlavně ulice, jejichž jméno začíná předložkou Na, U, V, Pod atd. Je sice známo, že ulice Na rybníčku se jmenuje tak proto, že tam byl kdysi rybník, právě tak blízká V t u n í c h znamená, že tam byly tůně. Znamé pražské Na Příkopě, kde sídlí pražský kapitál a pražské finance, byly kdysi opravdu příkopem, oddělujícím Staré město od Nového, příkop byl nečistý, plný rumu a smetí, zdržovala se zde městská luza, a nynější M u s t e k na konci Václavského náměstí byl kdysi opravdu můstkem přes tento příkop. Ulice Ve Smečkách, ještě dříve než se stala ulicí, byla plna zahrad, kde se zdržovali psi, vyhoštění z obydlí Starého a Nového města, a títo psi, kteří tu k zděšení procházejících se měšťanů pobíhali ve smečkách, se zasloužili o pozdější název. Ulice Na Rejdišti dostala své jméno, protože za dob Karla IV. to bylo místo, kde se konaly souboje, kde vůbec »rejdivly« podezřelé živly, pročez se toto místo nazývalo »Rejdivý plac«, »Tummelplatz«. Dlážděná ulice se jmenuje ne proto, že je jednoduše dlážděná, nýbrž proto, že byla první dlážděná ulice v Praze a podle všeho i v Evropě vůbec. Stalo se to za Jana Lucemburského r. 1329, neboť nečistota a smetí, které se dříve jednoduše vyhazovaly na ulice, škodily pověsti hlavního města. Císařský dekret z této doby praví, že »stran dobytka sviňového, který se po ulicích toulá, prikazujeme, aby více trpěno nebylo, kdo by se nezachoval, dobytek nechať se mu poběře do špitálu.« Koncem XVI. století byla ulice sedlákům z Kojetic povinností odvážet z Prahy bláto »i jiné smrady všeliké«. A protože kojetickým sedlákům nebyly známy nynější vozy čistícího odboru magistrátu hlavního města, a prkny zebříňáků, na nichž se smetí odváželo, se smetí zase jinými ulicemi roztroušovalo, byl vydán rozkaz: »jestliže se toho který ještě dopustí, takovému ta prkna nehodná do školy k spálení vzata býti mají a ten soused šaňlavním vězením trestán býti má«.

Nekázanka vznikla tak, že Karel IV., který sám prováděl regulaci města a křtil nové ulice, na ni jaksi zapomněl, »nenakázal«, a proto byla pokřtěna »Nekázanka«. Později se v této ulici »zahnízily nekázeň a různé neplechy« – proto »Nekázanka«.

Naši otcové vůbec nebyli tak jemnocitní a nestyděli se pojmenovávat věci pravými jmény. Kamzíková ulice na Starém městě se jmenuje po domu »U bílého kamzíka«, kterýžto dům byl svého času znám jako dům »U tří pannen«, »v němž se mnohé nešlechtnosti provozují«. Liliová ulice dostala tento název proto, že špína a nečistoty v ní vzbuzovaly v chodcích touhu po čistém květu lilie. Na místě nynější Josefovské ulice bylo kdysi židovské ghetto, a v něm ulice Hampejská.

Spálená ulice dostala svůj název r. 1506 po požáru tak velkém, že kronikář považoval za nutné zaznamenat, že »i židé hasili s pochvalou a kat oheň zaklínal«. Pražský Nebozítek byl tak pojmenován proto, že »vede k němu cesta klikatá jako nebozez«.

Ale svede-li nás mluvnická podoba názvu k tomu, abychom vždy hledali vysvětlení názvu ulice z nějaké události anebo z vlastností místa, často se pravdy nedopátráme. Kanálská ulice na Vinohradech není kanálská, protože tam byly jakési kanály, nýbrž proto, že tam byly zahrady hraběte Jos. Em. Canala z Malabailly. Dušní ulice v Praze I. není dusná, nýbrž proto, že tam je kostel sv. Duchy. Havířská nebyla pojmenována po nějakých havířích, nýbrž po panu Hallerovi, kterému patřil dům v této ulici, a jehož lidová mluva

předělala v Havěře, potom v Havíře. Hadovna v Podolí se nevyznačuje zmijemi, nýbrž starým rodem Hadů z Proseče. Nynější ulice Elišky Krásnohorské se jmenovala dříve Cikánská, nikoliv po příslušnících toulavého národa, nýbrž po bohatém židovi Zigeunerovi, jenž tu vlastnil domy.

Ale kdo vysvětlí, proč mají na Žižkově ulici V Bezpečí, v Libni U Svobodných, Na Jetelce, Na Korábě, Na Okrohlíku, Na Slovance, Na Žerívách, Pod Labuškou, v Praze VII. U Studánky, V Závětří, v Praze XIII. Na Palouku, Na Skálce, Na Spádu, Na Viktorce, U Krbu, V Úžlabině, V Zelení, v Praze XVI. Na Parkáně, Na Vršku, Na Zatulance, U Šalamounky, v Dejvicích Na Klínku, Na Růžku, V Tišíně atd. atd.?

Místopis hospodářský a náboženský

Jestliže při pojmenování ulic neúčinkovala fantazie a lidová poesie a v místě se nepříhodila žádná významná událost – vypomáhala si představitost prostě okolností, že řečená ulice byla střediskem nějakého hospodářského odboru. To platilo zejména pro ulice středověkého města, kde sídlily cechy. A tak máme v Praze Celetnou ulici – kde byly pekařské krámy, v nichž se prodávaly calty, neb celty – pletené housky, Dřevnou, kde podskalští plavci prodávali dříví s vltavských vorů, Hopfenštokovou – dříve Řeznickou, anebo ještě dříve Proti Šatlavě, Ječnou – dříve Sviňský trh, Žitnou, Koňský trh (Václavské náměstí), Dobytčí trh (Karlovo náměstí), Ovocný trh, Uhelný trh, Masnou, Rybnou, Zvonařskou (nyní Jungmannova třída), Mlýnskou (nyní Klimentská), Kozí, Kurný trh (nyní Linhartská), Věnečný trh (nyní Malé náměstí), Pasířskou (nyní Mikulandská), Platněřskou, Vaječný trh (nyní Rytiřská), V Jirchářích – dříve Ve Smradlařích nebo V Kalabrii, protože jircháři, koželužníci přišli pryč do Prahy z Kalabrie.

Právě tak si vypomáhali i v poslední době tam, kde rostla průmyslová Praha, a kde vlasteneckému magistrátu už nestačila jména národních hrdinů a buditelů k pojmenování ulic. Tak vznikly v těchto továrních čtvrtích Dělnická, Jateční, Kamenická, Kloboučnická, Plynární, Pivovarská, Přádelní, Přístavní, Strojnická, Tiskařská, Tovární, U Elektrárny, U Pivovaru, U Parního mlýnu, U Papírny, U Topíren, U Vozovky atd. atd.

S oblibou se v staré Praze pojmenovávaly ulice po kostelech a po různých svatých. Jsou v staré Praze ulice Haštalská (kostel řádu německých rytířů), Anežská, Havelská, Hybernská (původně Horská silnice, směrem ke Kutné Hoře, potom Svatoambořská, a konečně Hybernská po irských františkánech, kteří se tam r. 1630 usídlili), Jilská, Jiřská, Jindřišská, Mariánské náměstí (původně úžasně poetický název Ryneček Matky Boží na loužích), Belemské náměstí, Klášterská, Křížovnická, Michalská, Salvátorská, Seminářská, Templová, Valentinská, Biskupská, Petrská, Jerusalemská, Voršílská, Vojtěšská, Karmelitská atd. atd.

Význační mužové na pouličních nárožích

V staré Praze neexistoval zvyk pojmenovávat ulice po nějakých slavných mužích. Existoval sice Juditin most, ale to byla tehdy v Evropě opravdu zvláštnost, která zaslouhovala, aby připomínala potomkům jméno královny, která most postavila. I pozdější Karlův most se dlouho jmenoval prostě Kamenný most.

Obyvatel středověkého města si prostě neuvědomoval, že má zvěčnit na tabulkách na nárožích ulic jména svých slavných lidí, snad proto, že tehdy ani tabulky neexistovaly, a jména se zachovávala prostě v lidové paměti.

Později se začaly některé ulice pojmenovávat po vý-

znamných měšťanech, členech starých pražských patricijských rodin. A to se stávalo jen tam, když řečený měšťan vlastnil v této ulici několik domů. Tak vznikly ulice Cikánská, Maiselova, Kaprova, Vodičkova (po řezníku Janu Vodičkovi, a nikoliv podle vody, jak se domnívají Němci, kteří si tuto ulici překládají Wassergasse), Pštrosova atd.

Potom si začali křítit ulice po sobě majitelé šlechtických paláců na Malé straně. Tak vznikly Chotkova, Nosticova, Sporkova, Kinského, Thunovská, Valdštyňská, Černínská, Kounicova atd.

Ale když ke konci minulého století začaly růst dřívější vesnice kolem Prahy a přeměňovat se v průmyslová předměstí, nastal v názvech ulic úplný chaos. Neboť byla to doba vypjatého národního vědomí, doba, kdy celý národ se soustřeďoval kolem staročeské a potom mladočeské strany, a kdy každá nová ulice v pražských předměstích a četné ulice v starém městě byly pojmenovány po národních buditelích a spisovatelích. Tak vznikl názorný dějepis na pouličních tabulkách v Nuslích a na Žižkově, tak vznikly v každé pražské čtvrti ulice Palackého, Havlíčkovy, Tyršovy, Tylový, Purkyněho, Husovy atd. Když byla vytvořena Velká Praha a všechna předměstí spojena v jednu správní jednotku, stal se tento chaos velkou překážkou orientace, a začala nová horečka přejmenování ulic, která neskončila ani dnes. Ještě dnes máme v 19 pražských čtvrtích 12 ulic Palackého, 7 Husových, 10 Havlíčkových, 8 Karlových, 10 Riegrových atd.

A poněvadž české obrození bylo převážně umělecké a literární, je na pražských ulicích zastoupena celá literatura, celá hudba, celé malířství. Myslíme, že neexistuje žádný jiný národ, který by tak vášnivě pojmenovával své ulice po svých umělcích. Stálo by to za pokus vzít si do ruky dějiny české literatury od Arne Nováka a kontrolovat, zda existuje nějaký básník v národě českém, který by byl pražským magistrátem ošizen. Ovšem pochopitelně, až na básníky žijící. Ale nepochybujeme, že když ne my, tedy naše děti určitě budou jednou bydlet v ulici Halasově, Nezvalově, Čapkově, Horově, Seifertově, Medkově, Olbrachtově atd.

Při tom z důvodů, které se nám nepodařilo vypátrat, zalíbil si na příklad Smíchov zejména hudebníky. Na Smíchově je zastoupena celá česká hudba: Bendl, Dvořák, Fibich, Malát, Mozart, Smetana.

Převrat z r. 1918 ještě více zvětšil počet pražských ulic, věnovaných slavným mužům. Jednak se horečně přejmenovávaly ulice po mužích z českých dějin a z českého obrození – až se ještě zvětšil chaos, o němž jsme už mluvili. Ale jednak nová doba přinesla názvy ulic po cizincích, jejichž činnost byla spojena s vznikem nového státu. Tak byli vzpomenují Petr Osvoboditel srbský, Wilson, Hoover, Washington, maršál Foch, Denis, Leger atd. A kromě toho vznikly Národní třída, Třída 28. října, most Legií, Revoluční třída, Náměstí Republiky, kdežto nábreží nové metropole byla zasvěcována mužům domácím: Masarykovo, Švehlovo, Rašínovo, Kramářovo.

Vínohrady – čili kamenný atlas.

Když pojmenováním ulic v různých čtvrtích po těch slavných mužích vznikl orientační chaos, a když bylo třeba přistoupit k přejmenování ulic, byla provedena jistá dělba práce. Nevíme, zda se to stalo dohodou anebo nařízením, anebo prostě měla v tom prsty náhoda – ale můžeme pozorovat jistou pravidelnost. Vínohrady s přílehlou částí Horního Nového města a s Vršovicemi se přeměnily v kamenný atlas – a žáci nižších tříd gymnasií

mohou studovat evropský zeměpis procházkou po Královských Vinohradech. Opravdu, jen si všimneme jmen vinohradských ulic. Napřed jde vlastivěda se zřejmým zdůrazněním lokálního patriotismu středních Čech: Benešovská, Blanická, Boleslavská, Čáslavská, Hradecká, Chodská, Chrudimská, Jičínská, Kolínská, Kouřimská, Krkonošská, Libická, Vinohradské náměstí, Nitranská, Orlická, Moravská, Písecká, Radhošfská, Říčanská, Řípská, Sázavská, Slezská, Slovenská, Šumavská, Uhřetěveská, Velehradská, Vlašimská, Votická, Vyšehradská. Potom jde Evropa: Anglická, Bělehradská, Belgická, Bruselská, Finská, Estonská, Lotyšská, Norská, Kodanšská, Madridská, Francouzská, Chorvatská, Italská, Jugoslávská; Londýnská, Lublaňská, Lucemburská, Polská, Rumunská, Ruská, Římská, Holandská, Varšavská, Záhřebská, Španělská, Bulharská. A je dokonce zastoupeno i zámorí: Americká a Uruguayská.

Nusle – nebo rukopisy a dávnověk

Právě tak může zvěděvec studovat rukopisy Zelenohorský a Královédvorský, aniž musí do Musea nebo studia dějin rukopisných bojů, a český dávnověk, aniž musí hledat učebnice dějin. Stačí procházka XIV. čtvrtí, čili Nuslí, Nuslí-Údolím, Pankráci a Vyšehradem. Prosim: Hostivítova, Libušina, Neklanova, Přemyslova, Soběslavova, Vratislavova – to je ovšem památný Vyšehrad, kterému tyto názvy sluší. Ale hned vedle sousední Nusle: Boleslavova, Božetěchova, Ctiborova, Čestmírova, Horymírova, Hostivítova, Jaromírova, Krokova, Libušina, Lumírova, Mečislavova, Mojžírova, Nezamyslova, Oldřichova, Otakarova, Přemyslova, Rostislavova, Sámova, Sezimova, Slavojova, Soběslavova, Spytihněvova, Svatoplukova, Svatoslavova, Vlastislavova, Zábějova, Závíšova. Stačí?

Žižkov – čili husitská revoluce

Právě tak se specialisoval Žižkov – kterému to ovšem patří podle slavné bitvy u vrchu Vítkova a podle samotného názvu obce – na dějinách husitských bojů a na pozdějších událostech až do bitvy na Bílé hoře. Neboť ačkoliv v každém českém městě jsou ulice Husova, Žižkova, Chelčického, Komenského atd., nikdo se Žižkovem soutěžit nemůže. Má totiž ulice: Budovcovu, Česko-bratrskou, Domažlickou, Harantovu, Husineckou, Husovu, Chelčického, Chlumovu, Chodskou, Jakoubkovu, Jeronýmovu, Jeseniou, Kališnickou, Kaplířovu, Komenského nám., Kostnické nám., Kříšfanovu, Lipanskou, Milíčovu, Orebitskou, Poděbradovu, Prokopovu (ulice a náměstí), Roháčovu, Rokycanovu, Žižkův vrch, Štítného, Táboritskou, Tovačovského, Trocnovskou, U Božích Bojovníků, Vítkovu, Želivského, Žerotínovu.

Dejvice – nebo dějiny anabase

Jestliže se Nusle specialisovaly na český dávnověk a Žižkov na českou středověkou revoluci, nezbylo nové čtvrti Dejvicům, než se věnovat českým novodobým dějinám. A poněvadž v Dejvicích bylo sídlo hlavních orgánů bývalé československé armády, zvolily si Dejvice historii československých legií. A tak můžeme za jedno odpoledne propoutat všemi bojišti světové války. Bachmačská ulice a náměstí, Kazaňská, Kyjevská, Na Magistrále, Náměstí Nár. Obrany, Na Piavě, Pelléova, Klecandova, Sibiřská, Srbská, Starodružiníků, Švecova, Terronská, Uralská náměstí a ulice, Verdunská. Jen Zborovskou třídu a Štefánikovu třídu vzal Dejvicím blízky Smíchov.

do ba a lidé

Jan Frank:

Bydlení a střecha nad hlavou

Novodobí architekti nás poučili o tom, že bydlet a mít střechu nad hlavou jsou dva různé pojmy. Poválečná civilisace razila mimo mnoho jiných hezkých hesel také heslo, že člověk, který pracuje, má dobře bydlet. Za posledních dvacet let vyrostla celá nová města, stará města se rozrostla i tam, kde ještě před třiceti lety byla úrodná pole a odkud se do města jezdívalo vlakem. Rozmach Prahy za posledních dvacet let je toho důkazem nejpřesvědčujícím. A přece i toto nesmírné zvětšení obydlené plochy stále a stále nedostačuje. Další pole a louky ustupují novým vilám a činžovním domům a přece stále a stále poptávka po volných bytech je tak veliká, že se majitelé domů nemusí obávat, že by jejich byty mohly být prázdné a že by se nenašel nájemník, který by jim pomohl nésti břímě majitele realit.

Je pravda, že situace v našich zemích se zhoršila osamostatněním Slovenska, protože příchod mnoha tisíc lidí do Protektorátu se jen zčásti přelil na český a moravský venkov, většinou však ústl do velkých měst, kde jsou umístěny centrální úřady, tedy na prvním místě zase do Prahy. Mimo tento fakt spolupůsobí na vzrůstu velkoměstského obyvatelstva nepopíratelný útlék obyvatelstva z vesnic a jeho cesta za snadnější obživou ve velkém městě. Pokud je tento zjev zdravý nebo nezdravý, pokud je logickým důsledkem sociologických příčin, pokud je změnitelný a pokud je s ním nutno počítat jako se zjevem trvalým, tvoří souhrn otázek a problémů, jež není možno v tomto článku řešit.

Je jisto, že velký vzrůst městského obyvatelstva vyvolal potřebu zvětšení zabydleného místa. A protože mimo tisíce jiných rozdílů je mezi městem a vesnicí ještě rozdíl ten, že obyvatelstvo městské bydlí většinou v nájmu, kdežto obyvatelstvo vesnické ve svých vlastních domcích, stalo se bydlení ve městech jedním ze sociálních problémů města, a to už v době, kdy se města zakládala a kdy se do měst stěhovali první obyvatelé.

Protože problémy sociální jsou neodlučitelné od problémů hospodářských, jsouce na nich přímo závislé, stalo se bydlení jednou z největších hospodářských starostí všeho městského obyvatelstva. Vesnice tento problém žije také, ale po svém. Zde problém bydlení je zredukován na kapitálovou sílu každého obyvatele, reprezentovanou spořivostí generací nebo bankovním úvěrem. I když je to problém jednoduššího problému městského, přece jen bychom si netroufali říci, že je méně těžký.

Bydlení jako stupeň kultury

Říkalo-li se dříve, že civilisační výše národů se poznává podle spotřeby mýdla, byla tato formule v posledních letech upravena na spotřebu kubických metrů bytu. A jako pro první, tak i pro druhé byly vytvořeny určité normy, mlčky uznané za obecně platné. V bydlení platí na příklad dodnes formule anglická, že cena bytu má tvořit sedminu ročního důchodu bydlící rodiny. I když je to formule stará, přece jen

musíme přiznat, že vcelku v Anglii platí dodnes. Ve Francii, kde tato formule byla taktéž přijata, není tak celem dodržována. Činže ve městech stejně jako úrok a úmor na vesnicích jsou poněkud vyšší, než sedmina ročního důchodu, ve většině případů však nejsou větší než jeho pětina.

Zcela jinou je situace u nás. Velká společenská přeskupování ve dvacátých letech tohoto století vyvolala u nás čilý stavební ruch, podporovaný státem, protože bylo nutno zastavět v nejkratší možné době velké plochy, aby chod státního aparátu, budovaného v hlavním městě státu neutrpěl a aby sta a tisíce nových zaměstnanců měly kde bydlet.

Horečný spěch ve výstavbě Velké Prahy byl a ve struktuře bývalého Československa musil být provázen stínem spekulace, který se vlekl za vším podnikáním, jež nestačil z jakýchkoliv příčin realizovat stát. Proto jsou příčiny i následky tohoto zjevu srozumitelné a není v nich tajemství. I jiné státy prožívaly stejnou bytovou krizi, a to i státy nedemokratické struktury, jako na příklad SSSR, kde bytová krize byla ve městech zdolávána plných dvacet let a dodnes nebyla vlastně odstraněna. I když poměry bytové v Praze nebyly nejlepší, přece jen nebylo možno je ani srovnat s poměry moskevskými, kde Žilkoop a Žilprotkom (zkratky institucí, majících na starosti bydlení), byly bezradné.

Cesta k objasnění dnešních našich bytových poměrů je tedy přímá a není v ní zákrutů, kam by nemohlo oko obyčejného člověka vidět, protože historie prodloužených bytových družstev, státem zachraňovaných, byly podobny jedna druhé jako vejce vejci.

Příkaz doby: malý byt

Nebylo to heslo, byl to příkaz, proti němuž nebylo odvolání. Městský člověk, který musí ze svého platu uživit rodinu, ošatit ji a propočítat třikrát každou položku, odkládá měsíc od měsíce ze své mzdy částku, která zůstává od prvního do posledního dne v měsíci nedotčena. Je to činže a ta musí být zaplacená přesně a v plné ceně, nemá-li se nájemník vystavovat přísnému bytovému zákonu, jehož tíha není malá. Konečně, to jsou věci, s nimiž je nutno počítat a s nimiž je nutno se smířit. Další výpočty vám ale ukáží, že toto smířování je stejně nesnadné u vyššího státního úředníka, jako u řidiče elektrické dráhy. Jeden jako druhý bydlí v bytě, který je vždycky menší než byt, jaký by si přál a jaký by potřeboval. Přes to, že bydlení je jednou z nezákladnějších potřeb člověka, bydlí jeden jako druhý na minimální ploše čtverečných metrů s minimálním komfortem, protože prostě bydlit tak, jak by potřeboval, je nad únosnost jeho kapsy. To, čemu se říká na světě reprezentace, mělo u nás vždycky špatný zvuk a náš prostý člověk, i když jeho závistivost se nemůže rovnat stejné vlastnosti jiných národů, ji nenese právě lehce. Reprezentativní bydlení se proto u nás nemohlo stát potřebou, protože bylo odevždy pokládáno za luxus. Na druhé straně ti, po nichž by to jejich společenské postavení žádalo, vyhýbali se bydlení v bytě přiměřené velikosti, a to z prostého ostychu, nebyly-li po ruce motivy finanční.

Starý pan domácí s čepičkou na hlavě, jak jsme jej poznávali z předválečných karikatur, zemřel. Jeho rozmazlené dcerky se tak dlouho soudily o jeho pozůstalost, až jim ji sebrala banka. Pana domácího dnes

zastupuje majitel domu. I když je to skutečná osoba, dědic vlastností předválečného pana domácího, přece jen jeho role je nyní jiná. I když vina za nemožné poměry bytové ve Velké Praze je zaviněna cele jen a jen jimi, přece jen je nutno být spravedlivým: je nutno říci, že ne všemi, a toto tvrzení není jen obojetnou frází. Jsou majitelé domů, kteří do stavby nebo koupe budovy uložili většinu svého kapitálu nebo kapitál všechn, nebo jsou i ti, kteří se koupí zadlužili a vinou malé chyby v kalkulaci nesou břímě, které není malé. O těch zde nebudiz mluveno. Je však mimo ně u nás velké množství majitelů anonymních, s nimiž se nájemníci nikdy nesetkají, s nimiž se nemohou pozdravit a jimž si nemohou postěžovat. Jsou to banky, koncerny, spekulující podnikatelé a překupníci domů. Není možno mít někomu za zlé, že kupuje dům, který je na prodej, ale je nutno u toho mít na paměti, že v domě bydlí lidé, že tito lidé mají své těžkosti, své lidské drobné starosti a že jsou na těch několika čtverečných metrech do jisté míry závislí.

A nyní trochu počtů

Železniční, poštovní, ministerský zřízenec stejně jako zřízenec elektrické dráhy, plynárny, obchodní zaměstnanec a učitel pohybují se v průměrné hranici příjmů od 1200 do 1700 korun měsíčně. Maximální byt, který mohou ještě zaplatit, je pokoj a kuchyň. Ceny těchto bytů se v Praze pohybují v mezích od tří do sedmi tisíc ročně. Není třeba vykládat, že jde o byty tak zvané »nové« proti bytům se starou činží, to jest s činží předválečnou, úměrně zvětšenou. Stejně tak není nutno dokládat, že všechny tyto byty jsou vzdáleny centru města, protože uvnitř města je tato částka ještě vyšší. Spočítáme-li si jednoduchým způsobem vydání rodiny obývací tak zvaný malý byt, dostaneme přibližně tento obraz:

Činže	4800.— K
otop	800.— K
Plyn	700.— K
Světlo	250.— K

Celkem 6550.— K ročně.

Doplňme-li tento počet číslicí příjmů živitele rodiny, která je maximálně po všech přídavicích i srážkách 18.000 K ročně, přijdeme k závěru, že částka, jež pohltí bydlení našeho občana střední kategorie, činí více jak jednu třetinu jeho celoročního příjmu. Připočteme-li k těmto položkám ještě vydání za elektriku, jež činí průměrně 1400 K ročně, blíží se vydání za bydlení polovině všech příjmů rodiny.

Nesmíme však zapomenout na to, že jsou také byty levnější než uvedený a že tisíce lidí přinese ročně domů méně než 18.000 K. Na tato úměrná zmenšení a zvětšení však vystačíme s obyčejnou trojčlenkou.

Stejně tak nesmíme zapomenout, že se v poslední době staví v Praze většina domů s ústředním topením a ohřivači vody pro kuchyni a koupelny. Zde kalkulace není rozdílná příliš od uvedených. To, co rodina investuje do nákupu uhlí, je zpravidla započteno do výše nájemného a obraz je stejný.

Jdeme-li ještě dále, nemůžeme nechat bez povšimnutí ty, kteří se do pokoje a kuchyně prostě nevejdou. Jsou-li jejich příjmy větší než uvedených 18.000 korun, mohou pomýšlet na byt o dvou pokojích a kuchyni. Jeho cena kolísá od 6 do 15 tisíc. Počítáme-li, že

průměrný dvoupokojový byt stojí 8000 K ročně, činí třetinu ročního příjmu rodiny až tehdy, když příjem rodiny po všech srážkách činí čistých 25.000 korun. O bytech větších se už nezmiňujeme, protože jsme chtěli poukázat jen na závažnost hospodářsko-sociálních otázek, nakupených okolo problému tak zvaných malých bytů.

Z toho, co tu bylo vypočteno, je vidět, že průměrný zaměstnanec nestačí svými prostředky ani na tak zvaný malý byt a proto v poslední době vzniklo mnoho bytů ještě menších než malé. Jsou to tak zvané

garsoniery.

Z francouzského kořenu slova je znát na první pohled, že garsoniery byly původně určeny pro svobodné muže, jimž se nechtělo bydlet pod přísným okem bytné a kteří pro svou samotu potřebovali minimální počet čtverečných metrů podlahy, stropu a stěn.

Tyto byty však nejsou v poslední době vyhledávány jen svobodnými muži a samostatně výdělečnými ženami, naopak, jsou nyní většinou obydleny rodinami drobných úředníků, učitelů, zaměstnanců všech kategorií, kteří se na 25 čtverečných metrech směstnají, kde jedí, spí, učí se a baví všichni pohromadě. Ještě přede dvěma roky platilo se v Praze za jednotlivý pokoj s příslušenstvím přibližně 3000 korun. Dnes se tento průměr zvedl na 3900 korun. Zdá se vám asi, že tedy není podstatného rozdílu mezi tak zvanou garsonierou a malým bytem. Zcela právem, ale dříve než obviníme malého člověka z chyby v kalkulaci, musíme uvážit jedno, že totiž necelých sto korun, které zaměstnanec měsíčně ušetří tím, že odejde z malého bytu do garsoniery, hraje v jeho měsíčním rozpočtu velkou roli.

Kapitolou samou o sobě by mohla být kapitola o bydlení svobodných zaměstnanců, o cenách nájmu a podnájmu, o pensionátech, jež pensionáty nejsou, protože tu jde jen o samostatné pokoje, vybavené nejnepříjemnějším nábytkem, několikráté nájemníky zaplaceným, ale tím vším bychom se dostali z mezí svých úmyslů.

Dům jako kapitál

I zde, protože problém je velmi diferencovaný, zůstaňme u schematu: Majitel domu kupuje činžovní dům s malými byty přibližně za jeden a půl milionu korun. Zde jako v nájemném jsou rozdíly velmi značné. K našemu účelu však použijme sazeb nízkých, abychom se, pokud je to možno, vystříhali neobjektivnosti. Kdyby si kapitalista uložil kapitál této výše v peněžním ústavu, vynesl by mu ročně asi 45 tisíc korun. Kapitalista, který se rozhodl koupit dům, je však na věci podstatně jinak. Nájemníci takového domu totiž odvedou ročně na činži přibližně 75.000 korun. Daňové zatížení kapitálu v peněžním ústavu se dosti citelně liší od daňového zatížení domu. Majitel domu má však mimo daně také povinnost mnoha jiných platů. Vyrovná-li se správně se všemi svými povinnostmi, nezbyvá mu mnohem více, než kdyby měl peníze uloženy u peněžního ústavu. To je případ těch, kterým jsme řekli na počátku, že jsou dědici vlastností bývalých pánů domáček. Ty obviňovat z ne lidské spekulace by bylo nespravedlností, k níž máme stejně daleko jako k tomu, abychom tvrdili, že na koupi domu může prodělat nebo přijít na mizinu.

České lidové rčení tomu říká krátce a jasně »že je na svých«. I těmto majitelům domů se leckdy těžko dýchá, ale stejně těžko se dýchá těm, kteří jim pomáhají jejich břemeno nést.

Je to jen jedna otázka?

Otázka bydlení stala se úhelní otázkou snažení sociálně hygienického, tvoří základ zdravé sociální politiky, ale stala se mimo to ještě otázkou dnes nejzávažnější — otázkou populační, a tedy otázkou celonárodní budoucnosti. Zeptejte se manželů, proč nemají děti, odpovědí vám, že se bojí, že by je neuživili. A mohli byste uživit dvě nebo více dětí, když se váš měsíční příjem jenom náklady za bydlení zmenší na necelé dvě třetiny? Úbytek sňatků a to, že se ženám nechce vzdát se výdělečné činnosti, pokud k tomu nejsou rozkazem přinuceny, má stejné kořeny. Poslední zákrok vlády v otázce bytové znamená alespoň zastavení dalšího zhoršování situace. I to je velký klad, za nějž jsou lidé, bydlící v nájmu, vládě vděční. Ale otázky další, které se na bytový problém navíjejí, trvají dále. Vzali-li jsme si za příklad poměry pražské, měli jsme k tomu svůj důvod. Velká Praha znamená nyní početně více jak jednu sedminu všeho obyvatelstva naší země. Jsme příliš malí, než aby její příklad neinfikoval venkov. Uvážíme-li, že platové poměry na venkově jsou menší než v Praze, nebudeme daleko od pravdy, řekneme-li, že ani v této otázce není mezi Prahou a venkovem rozdíl příliš velký. V Praze se nyní horečně staví a zase především domy s malými byty. Je tedy vidět, že ani nedávná akce města Prahy na vybudování 2000 malých bytů neodstranila jejich citelný nedostatek. Chceme-li nyní řešit mnoho problémů základní důležitosti pro budoucnost národa, nebylo by dobré obrátit zřetel k jednomu problému, s nímž mnoho ostatních splývá a najít k zamčeným dveřím naší populační budoucnosti vhodný klíč?

dokumenty a vzpomínky

J. Daniel Chamier:

Vzpomínka na Viléma II.

V těchto dnech vzpomíná Evropa 25. výročí začátku světové války. Je zajímavé, oživit si v této souvislosti portret císaře Viléma. Jednu z ústředních postav tehdejších dnů. Vyjímáme proto z knihy spisovatele Chamiera »Ein Falbetier unserer Zeit«, která právě vyšla v Amalthea Verlag ve Vídni, tuto stať:

Vilém Hohenzollerský překročil holandsko-belgické hranice u Eysdenu 10. listopadu 1918. Vyprávělo se, že chtěl odevzdati udivené holandské strážní svůj kord. (Tak tomu však nebylo. Pozn.) Trvalo několik hodin, než přijel zvláštní vlak, v němž císař pobyl až do příštího rána, zatím co se rozhodovalo, kam zvláštní vlak pojedě. Takoví hosté působivají trochu rozpaků, avšak hrabě Godard Beutinck, holandsko-anglický říšský hrabě a rytíř řádu Johaniťů, na něhož se obrátila vláda, prohlásil, věren slihu, že je ochoten přispět v nouzi jinému řádovému rytíři. »Kdo je tenhle Beutinck? Myslím, že ho vůbec neznám,« pravil vyhnaneč, a opravdu viděli se po prvé odpoledne 11. listopadu na nádraží maarnském.

Lilo se potoky. Císař, v uniformě, s holí v ruce, vystoupil rychle a pozdravil svého hostitele a hraběte Lyndena, guvernéra provincie utrechtské, jenž přišel s ním. Jeli do Amerongen, krásného starého domu, obklopeného hlubokým příkopem, přes nějž jsou dva mosty. Přes všechnu

energii by nebyl psanec smrtelník, kdyby teď nebýval velmi blízko konci svých sil, když překročili most, poznamenal tedy nenadále: »Teď mi musíte dát přinést šálek horkého, dobrého, pravého anglického čaje.«

Se členy rodiny a průvodem čtrnácti osob shromáždilo se toho večera v Amerongen u tabule skoro čtyřicet lidí. Při překoinosti příprav a zvláštnosti události kladly se velmi značné požadavky na duchapřítomnost a všechny možné rozpaky vyvstávaly v pozadí jako přízraky, jen Vilémovo úsilí pomohlo přenést se přese vše. Této noci spal v posteli, již užíval Ludvík XIV. v roce, v němž dobyl Holandska.

Do zámku byla poslána silná ochranná stráž a návštěvníci byli vpuštěni jen s průkazy. Dne 28. listopadu, když přišlo a zase odešlo několik slavnostně vypadajících civilistů, přišel psanec ke svému hostiteli a pravil mu, že se v jeho domě nesmí udát nic, o čem by ničeho nevěděl, a proto že mu chce oznámit, že ráno podepsal podekování.

Nemluvilo se o tom dále, avšak dokument byl brzy nato uveřejněn. Zněl takto:

Vzdávám se tímto pro veškeru budoucnost práv na pruskou korunu a práv na německou císařskou korunu, s ní spojených. Zároveň zprošťuji všechny úředníky Německé Říše a Pruska, rovněž všechny důstojníky, poddůstojníky a mužstvo námořnictva, pruského vojska a oddíly spolkových útvarů přísahy, kterou mi složili jako svému císaři, králi a nejvyššímu veliteli. Očekávám od nich, že pomohou do nového uspořádání Německé říše držitelům skutečné moci v Německu chránit německý národ před hrožícím nebezpečím bezvlády, bídy a cizího panství.

Na dosvědčení pod Naším nejvyšším vlastnoručním podpisem a přítomností císařskou pečeti.

Dáno v Amerongen 28. listopadu 1918.

Podepsán Vilém.

»Můj dojem je, že Vilém II., Max badenský, Ebert a spol. jednájí ve vzájemné dohodě, aby zachránili stůj co stůj německou jednotu,« psal Hanotaux 11. listopadu 1918 Fochovi, když rýsoval francouzskou politiku rozkouskovaní Německa. Tato záchrana byla skutečně cílem, i když nebylo mnoho porozumění, a byl to Vilém, kdo zaplatil cenu. Poslední jednání jeho císařské dráhy dýchalo součinností a to nejen slovy. Formální podekování, které se stalo za okolností, znemožňujících každý nátlak, bylo dobrovolnou službou německému národu.

Téhož dne přibyla císařovna, hluboce znepokojena a plna úzkosti o chotě.

Císařův »úteka« byl jak těmi v cizině, kdo jej požadovali, tak těmi doma, kteří si jej vymodlili a nakonec vynutili, pozdraven posměchem a mnohou upřímnou duší v Německu se slzami a ohromením. »Proč jsi musil odejít od nás?« Kdyby byl zůstal déle, pravila jedna strana, bývali bychom ušetřeni podrobení. Kdyby byl šel dříve, volala druhá, bývali bychom ušetřeni revoluce. Tato protivná tvrzení však nám dávají poznati, že jen nejednostnost národa zamezila, aby byl ušetřen oběho. Jeho odchod nebyl příčinou, nýbrž příznakem a symbolem zhroucení Německa, nelze ani popířít, že se asi zdálo vhodným vzdálit jeho překážející osobu, když byl donucen vzdáti se své překážející nepoddajnosti. Zbývalo tedy ještě jen říci, že měl jít ještě dále – do hrobu sebevrahů.

Ze veřejné mínění v dohodových zemích bylo znechuceno jeho zbabělostí žítí dále, je pochopitelné. Ve svých vzpomínkách se zabývá jejich vřelým doporučením sebevraždy s otevřeností sobě vlastní: »A neřeklo by se pak: Jak zbaběl! Teď uniká vši odpovědnosti sebevraždou.« Čekali jsme jen na to, a více než to, čekali jsme, abychom pozdravili čin jako důkaz viny a šilenství. Henry Kingsley nazývá sebevraha »šilným hrdým zbabělcem« – právě tím, zač chtějí Vilémovi nepřátelé jej považovat. Nejen na pevnině, kde se schvaluje sebevražda, je-li pokálena čest, nýbrž i v Anglii, kde není schvalována v žádném případě, byly pronášeny ve sboru stížnosti na neslušnost, že se vyhnul sebevraždě. Mnozí mínili, že měl

»zemřít v čele svých vojsk«. U moderního krále rovnalo by se arci sebevraždě, kdyby vystřčil hlavu nad okraj zákopu, ale jistě si lidé představovali, že by se trochu teatrální šalby hodilo nádherně.

Myslelo se, že jsme mezi samými Japonci. Ježto však ani náboženství převládající v zemi ani tehdejší okolnosti nedoporučovaly Vilémovi podle jeho zdání, aby se jedním rázem připravil o život i pověst, pokračoval v životě. Císařovně bylo však hrozně ze všech těch řečí, i když se sám nechtěl připravit o život, zdálo se, že jiní tomu chtěli a ve své moci a záměrnosti byli dosti hrozní. Rozčilení britští voličové v listopadu 1918 dali se nachatyt sliby, že císař bude pověšen – »hang the Kaiser«. V 227. článku versailleské smlouvy obžalovali spojenci bývalého císaře »z nejtěžšího porušení mezinárodního mravního zákona a svatosti smluv«, a měl být dosazen zvláštní soudní dvůr pěti soudců, aby ho odsoudil, a soudce měly jmenovat – Spojené Státy, Velká Británie, Francie, Itálie a Japonsko.

Byla uznána námitka, že by toto zamýšlené řízení bylo bez všech prvků soudního řízení, ale považovala se za pedantskou. Af je právní forma neobvyklá, ale účelem je práj spravedlnost. Snad se ani stejně jasně nepoznalo, že soudní dvůr, af by chtěl či ne, by byl naprosto neschopen osvobodit obžalovaného. Obžaloba z porušení belgické neutrality mohla se potírat jen námitkou nejvyšší obrany z nouze, již by se ihned rozvinula otázka válečného sporu, zbytek jednání by byl vyplněn obhájcovými pokusy dokázati soudcům, že patřili na lavici obžalovaných. To byl vlastní spor. Muž na ulici se svým instinktem skutečnosti viděl v popravě císaře trest za to, že »udělal válku«, a to také chtěli vítězové potrestat. Myšlenka považovat válku za zločin byla výtečná, jestliže se však na ni odvolávaly národy, které byly ještě zbroceny krví z boje a nacpány koňstí, byla zřejmě uplatněna s výhradami. Lehkomyslná válka, vysvětlovalo se nyní, je zločin, za dobrou věc se práj smí bojovat. Zajisté! A kdo rozhoduje o tom, která věc je dobrá? Vítěz? Výborně! To je pak pravý boží soud bitvou: prohrál jsi, jsi vinen.

Jestliže toto přirozené, ale primitivní rozhodnutí už neuspokojovalo moderní svědomí, bylo alternativou právě mezinárodní soudní řízení, nikoli však zdánlivé řízení, jež mělo jen maskovat mstu.

Plán ztroskotat na nepřítomnosti obžalovaného. Podnět, aby se sám dostavil v obvyklé své úloze jako beránek snímající hříchy, měl proti sebevraždě pro něho »mnoho svůdného«, jak poznamenal, ale daly se proti tomu vznésti tytéž námitky. Divadlo pseudo-soudního odsouzení Německa bylo sotva něco, pro co by byl mohl cítit pohnutku, aby to usnadnil, vždyť bylo ještě méně vhodné, aby dostavením se k soudu bylo podáno přiznání, že někdo v Německu musí být pověšen. Zakázal nabídku, kterou podal jeho syn, aby se jako zástupce Německa podrobil řízení pro »zločin války«. V lednu 1920 podali spojenci formální žalobu a žádali jeho vydání. Holandská vláda prohlásila, že nepodepsala mírovou smlouvu a že jí zapovídá čest, aby vydala někoho, kdo hledal v její zemi útočiště. Spojenci opakovali svůj požadavek a stěžovali si, že může uniknout. Nato mu vykážala holandská vláda nařízením bydliště v provincii utrechtské a určila ostrov Wieringen za pobyt pro korunního prince. Spojenci nyní pravili, že odpovědnost padla na Holandsko, a to byl konec věci.

Rok, v němž se debatovalo o této otázce, prošel v Amerongen, aniž se vlastně čekal jiný výsledek. Přes to se stalo, že se Augusta Viktoria náhle zvedla ve spánku a volala: »Přicházejí si pro něho!«, a dokud nebyla tato věc vyřízena, nestálo za námahu kupovat dům. Amerongen byl vládný útulek. Pokoje, které obýval, byly vyloženy dřívím z Marky braniborské a příkopy plnila voda z Rýna: »Tak mě neopustily aspoň mé stromy a má voda!« Když byly známky, že to učinili mnozí z jeho lidských druhů, nebylo od něho nikdy slyšet trpké nebo vyčítavé slovo, a to bylo zvláště nápadné hraběti Bodardovi. »Od

onoho dne, vyprávěl hrabě své neteři, nepřešlo jeho rty nikdy trpké slovo proti nikomu, Angličanovi nebo Němci, s jedinou výjimkou prince Maxe badenského, o němž řekl, »Max badenský mě oklamal«. Byl by našel dost vzorů, kdyby býval se chtěl stát nápadným. Pro svět nyní jeho povahu snižovali cizinci, kteří ho teď považovali za nepřítele své země, ministři, kteří se chtěli umývat, dvorní úředníci, kteří měli nějakou osobní zášť – a který Němec by ji neměl? – a stoupenci nového režimu. Za to, že se už nevrátil k moci, pomstil se Bülow po smrti pamětní (Denkwürdigkeiten), které měly tak podivuhodně mnoho zmyslenek, že je v Německu nazvali jeho paměti-nehodnostmi (Denk-Unwürdigkeiten). Cizí lidé sdělovali poštou psanci, co si o něm mysleli, a vynořily se povídky o ukrutnostech, jejichž původcem prý byl, takže nemohl zachovat klid a dlouho běhal nahoru a dolů po velké galerii.

Omezení jeho osobní svobody pohybu přestalo, ale každá vyjížďka značila policejní ochranu a zvědavost obecnosti, takže dával přednost tomu, aby se pohyboval doma a svět bavil tím, že opatřil zásobami palivového dříví nejdříve kamna hraběte Godarda a potom i své. Neoddával se už honbě ani kartám. Rozmluvy, skvělé a poutavé jako vždy, byly stále ještě jeho zotavením. Zajímá se o život kolem sebe, o starosti vesnice, o kachny přicházející až k domu, aby se daly krmít – malé skutečnosti, které se hodily do poválečné nálady.

Počátkem r. 1920, když už přestaly řeči o vydání, získal dům Doorn, do něhož se nastěhoval v květnu. Obci Amerongen daroval při odchodu malou nemocnici s nejmodernějším zařízením, z něhož měli obyvatelé zprvu trochu hrůzy.

V Doornu zemřela Augusta Viktoria r. 1921 po dlouhém utrpení. Otrěs nad sebevraždou jejího nejmladšího syna rok před tím – byl, jak napsal Niemann, »zlomen« potupou vlastní a »nelítostností života« – uspišil, co se už nedalo zadržet. Pro její choré srdce byl už několik let potřebný naprostý klid právě v době, kdy pro ni nebylo klidu. Trpěla nesmírně jistými revolučními jevy. Ale to utrpení mělo základ, který nebyl bolestný. »Umínili jsme si, že ponese vše společně,« pravila jako nevěsta a smlouva nebyla nikdy porušena až teď, kdy ho musila opustit, když ho opustili všichni. Měl by se zase brzy oženit, pravila jedné ze svým dám, hraběnke Brockdorffové.

Osamělá žena v Doornu potvrdila těm, kdo byli okolo něho, moudrost císařovny. Svět by byl o něm smýšlel lépe, kdyby býval odpověděl hned jak jeho zbožný předek: »Non, non, j'aurai des maitresses!« Mětresy nebyly však jeho zvykem a nemohly mu ani dát, čeho mu bylo třeba. Sběhlo se to však tak, že se měl rozvinout zvláštní román.

Přirozeně, všechna školní děvčata vzdychala v devadesátých letech po mladém císaři. I malá princezna Hermine Reuss, vzdálená sestřenice, po něm toužila, což jí ovšem nebránilo, aby se brzy neprovdala za prince Schönaich-Carolatha. V roce 1922, když byla pětatřicetiletou vdovou s pěti dětmi, napsal její malý synek psanci dětský blahopřejný dopis, jehož následkem bylo pozvání do Doornu. Takové legendy se připínaly stále ještě na Viléma Hohenzollerského, že se princezna starala, aby vzala s sebou děti, kdyby byl přece snad částečně duševně nemocen. Slyšela častokrát jako i jiní, že je zcela ponořen v melancholii a že si dal narůst dlouhý bílý vous, jindy, že propadl náboženskému šílenství. Vdala se za něho 5. listopadu 1922.

Ponuré novinářské legendy, které opředly brzy i jeho druhé šťastné manželství, byly důsledek názoru rozšířeného po jeho pádu, že vyhnanec je prý šílený nebo trdnomyslný a že u něho nikdo nemůže vydržet. On sám, uměje ocenit správné stanovisko ciziny, poznamenal, že se na něho v dohodových zemích dívají jako na »nositele nejbrutálnější dobyvačnosti, samovládného uřla-

čovatele každé svobodné vlády v německém národě« – »jaksi princip nekulturní«. Zřejmě odporovalo každému pocitu přiměřenosti, že by taková osobnost měla vnitřní mír. Jestliže se domníval ještě, že je v právu, musil být bičován zuřivostí nad nespravedlností světa, nebo mukami svědomí, uznal-li, že není v právu.

V Německu nastávala po jeho pádu znenáhla komická změna v mínění o něm. Ve světle otevřených archivů se poznalo, že zhouba, jež byla věštěna jako nutný následek jeho osobního vměšování do politiky a jeho myšlenek o útocích jezdeckta, musí mít ve skutečnosti jinou příčinu. Sníží to jeho vinu, to by však vedlo ke zřejmým nepřijemnostem. Tak byla vytvořena teorie, jejíž stanovisko byla opačná krajnost. Byl nyní považován za druh hrdličky, jež zabloudila do světa příliš surového. Spis Walthera Rathenaua vyjádřil tuto novou představu poeticky. Tu se udála přiměřená změna i na vnějším zjevu císařově, dostal teď »křehkou pokožku«, »bílé ruce«, »malé bílé zuby« atd. Stanovisko Rathenauovo bylo, že monarchie je něco tak špatného, že i muž s tak nezničitelně dobrým srdcem je ničen svým postavením a tak je držen pod skleněným zvonem, že mu nezůstává možnosti pro mužné činy. Ježto bylo nyní dokázáno, že nebyl tyranem svých ministrů, byl teď považován za jejich nástroj.

Na to, co tomu řekne sám, čekalo se hlavně v naději na zábavné indiskrece.

Jeho první publikace (1921) »Srovnávací dějinné tabulky od r. 1878 do vypuknutí války r. 1914« byla polemika, jejímž účelem bylo dokázat chronologicky podanými skutečnostmi, že všechny mezinárodní poruchy od r. 1878 vyšly od nepřátel Německa. R. 1922: »Události a postavy«, vydané v Anglii v bezbarvém překladě »My Memoires«. R. 1926: »Z mého života 1859–1888«. O několik let později načrtnul dějin hohenzollerského domu v jednotlivých obrazech, jako odpověď lidem, kteří se snažili snížit jeho předky.

V r. 1922 vyšla i kniha podplukovníka Niemann, »mílého, věrného kamaráda« z války, jenž mu byl průvodcem i v Doornu. Niemann dosáhl otázkami od něho spoustu mnohem metodičtějších výroků, než by je kdy zaznamenal Vilém sám, tím bylo umožněno zhuštění vylíčení všeho, co se dalo ovšem vybrat i v záhrnu jeho vlastních spisů. Kdokoliv může přimět přítele, aby napsal knihu, v níž je vylíčen jako výlupek ctností a osvícenosti, u nikoho, kdo čtli vlastní knihy Vilémovy, nemůže obstát hypotéza, že tu převládá neupřímnost. Mohl toho být schopen, lidé vycházeli vždy z domněnky, že dovede spojovat nevládnutou prudkost s propastnou obojetností, ale to se přece jen nedalo předpokládat, že jeho sloh se vysmívá přírodním zákonům, a nikdo nemůže psát něco jiného mimo sebe sama. Co říká, může být předivo lží, ale způsob, jak se to říká, bude vždy pravda. Co Vilém řekl ve svých knihách a hovorech, bylo předivo nečekaných diskrecí, ale způsob, jak to neřekl, dává poznati nezatížené svědomí a ducha, jemuž scházela, jakkoliv byl skvělý, schopnost přetvářky: svědomí a duch, jimž byla snazší pravda než lež a velkomyslnost lehčí než zdání velkomyslnosti. Jasná, přímá a bystrá řeč, nerozpacitě vrhání se in medias res, překotná důvěra, že najde víru, tu a tam nezaujaté srdečnosti, tékavý zájem o život a nerozvinutá schopnost sebezpozorování, naprosté zanedbávání každého pokusu hovět protivným názorům, a rychlé rozplývání ve věci, zvláštní lhostejnost, polo oddělovatelnost a polo styl depeší při úvahách, které by se jinému zdály nesnesitelné a působily rozpaky – kritikovi, který u Viléma mohl objevit druh Machiavelliho, scházela rozhodně i nejmenší cit pro sloh.

První odhalení, že věří stále ještě, že je v právu, nemohlo způsobit zvláštní překvapení, ježto opačné mínění je u autobiografií vzácné, ne-li neznámo. Jeho nepoddajnost šla však mnohem dále. Věřil ještě, že jeho vláda byla v právu. Obecně ujasňovali němečtí političtí pisa-

telé paměti prostě čtenáři, že kdosi jiný, obyčejně Vilém nese vinu za chybnost minulé politiky a že oni sami vždy prorokovali hrozné důsledky. Ani jejich memoiry nemohly ořízati jeho vírou v ně. Ztrávil život jako panovník mezi ctnostnými, skvělými, pracovitými, vážnými přáteli vlasti. Lišil se svými názory od jejich jen ve velkých případech, nikoliv aby odmítal odpovědnost, nýbrž aby popíral neodpovědnost. Na politiku, kterou prováděl on i oni v plném souladu, ohlížel se jako na česný pokus plnění povinnosti podle zásad, pro něž neměl důvodu, aby je považoval za mylné. Jak tomu je už u živlů, nelze vysvětlovat každé ztroskotání chybou kapitánovou. Viděl přicházet nebezpečí a bděl i činil se, aby se jim vyhnul, podle svého nejlepšího názoru a svého nejlepšího umění, a byl přemožen: je to důvod, abychom měli vlajku a vlastní svědomí? Nečiní si nároků, že by se byl nikdy nemýlil, řekl k Niemannovi, ale jeho úloha byla »nadlidsky těžká«.

Patrně měl úplně pravdu.

Bylo a je přirozené, že jeho vláda byla napadána jejími nástupci pro hanlivé cíle a špatná opatření, bylo třeba, aby byla napadena vášnivě, neboť kritikové by nebyli odolali žádné střízlivé zkoušce. Cíle jeho vlády by nebyly s to buditi pohoršení, její opatření nepodléhala o nic méně ani více oprávněným rozdílům názorovým než většina lidských opatření. Posuzována jako článek v řetězu národního vývoje bez ohledu na válku, byla její vnitřní politika beze sporu úspěšná. Sloučila v sobě lépe, než by to dovedla rozhodně liberální vláda, oba prvky úchovy a pokroku, jichž bylo třeba, aby se volně spojená říše spájela v národ. Osobní postavení císařovo bylo původně postavení ústředního a nadřazeného člena, ale bylo sníženo duchem doby v postavení pouze nezávislého člena s právy a funkcemi vysokou měrou neurčitými, a to v mašinerii, jež byla určena sloužit autokracii, avšak jejím mizením se silně vyšinovala z rovnováhy. Moderní pruská koruna nebyla ani autokratická ani bezmocná, a její nositel se musil zplna spolehnout na svůj politický hmat, aby zůstal ústavní – a dějiny ukázaly dávno, že Vilém ústavní zůstal – aniž se vystavoval nebezpečí, že bude odsunut stranou.

Co se týče zahraniční politiky, je třeba srovnávat německé snahy a úspěchy jen s ostatními státy téhož údobí, aby se poznalo, že byly naprosto umírněné, zasloužily Benckendorffova vysvědčení o své mírové povaze, i v tom byl Vilém jejich nejrozumnější zástupce. Byl v jednotlivostech protivníkem jejich hlavních přehmatů, kdyby byly pronikly jeho rady, nebylo by bývalo ani depeše Krügerovi ani tangerské návštěvy ani Algecirasu ani Agadiru – bylo těžké, obnovit jeho obraz bez těchto perel v jeho koruně. Jeho osobnost byla haněna pro zlostnost a dráždivost, které jsou neodlučitelné od mezinárodních styků, a přece, podnikl-li pokus osobního jednání, museli by jeho parneři v jednání, jako Haldane a car, být vlečeni jejich zděšenými přáteli z dosahu jeho smiřujícího vlivu. Lze dokázat, že příčinou skutečného nezdaru jeho zahraniční politiky, nezdaru dorozumění s Anglií, nebylo jeho loďstvo, tolik vytykáno, ale v žádném směru nebyl ani svými ministry podporován tak málo, jestliže našel u svého národa tak prudké protivníky. Mohli bychom jej nazvat ve skutečnosti jediným vážným přívržencem stálé anglofilské politiky nebo anglo-německého dorozumění, zavrhnouti jej pro zmar, který byl důsledkem anglické protiváhy na misce moci, znamená tedy vytykat, že neuložil své vládě, své zemi a Evropě neodolatelné osobní vládnutí.

Důvod, proč nejsou svědomitěji posuzovány soustavy, jež trpíme a udržujeme, nutno hledati v tom, že užíváme své mírné dávky inteligence na obžalobu mužů, kteří jsou obětí těchto soustav. Ještě dnes jsme anihropomorfisty jako naši nejdávnější předkové, ještě dnes setrváváme při názoru, že síly, jež způsobují naše mezinárodní tragedie,

nesou osobní lidské postavy. Pokud Německo považuje Viléma II. za fenomenálního břídila, pokud jej považujeme za korunovaného darebáka, který porušil mezinárodní Arkadie svými nemravnými nebo šíleně ctižádostivými snahami – potud nebude možné mít z jeho historie plodný užitek. Pak nám poskytuje toliko sladký jed sebestojenosti a spokojenosti se skutečnými svrchovaně neuspokojivými. Najdeme-li v sobě ochotu vidět v něm čestného, schopného, inteligentního vládce, jenž převzal soustavu, jak ji našel, a pokusil se udělat z ní nejlepší, co se dá, pak budeme s to mít prospěch z pokusu, který se odehrál před našima očima. Z prvního kovu, který se v údobí světového míru získá z roztažených děl, měla by být ulita socha Viléma Hohenzollera za jeho zásluhy o lidstvo, jichž si dobyl tím, že ukázal ve své osobě, v okamžiku, kdy otázka byla ve vzduchu, neúčinnost zajištění proti záhubě ve válce za nynějšího stavu společnosti národů.

Kdyby byl Vilém prožil poválečný svět jako vládce Německa, třebaš ruinovaného, byla by ručila celá jeho minulost, že se vrhne živě na nové myšlenky světové jednoty, kterou si sám vysnil. Plakat pro ztracené není hohenzollerské a minulost je podle jeho robustní filosofie právě jen minulost. Vilém arci považoval versailleský mír za křiklavou křivdu – »člověk však nesmí být farizejec, do jistého stupně je podle světového zápolení o život a smrt přepětí podmínek zvířezivší části přirozený následek osvobozujícího pocitu, že jsme unikli smrti«. Měl za to, že dohoda vnutila Německu válku, ale nepřestal se podivovat způsobu řízení před anglickými policejními soudy a uchovával si nejpříjemnější vzpomínky na návštěvy v Anglii. Nesnížil se tolik, aby se zabýval revolucí jako věcí osobní nenávisti vůči sobě, ba sotva jen jako nepřítomnosti vůči sobě, pokud byla výsledkem »čestného přesvědčení«. Doba jen z ní učinila »zločin na národě«, co však bylo zavrhovatelné, to bylo štvání po léta, jež vedlo k výsledkům, nad nimiž neměli moci ani vůdce národa. Povzbuzoval ty, kdo mu zůstali věrni, aby podporovali republikánskou vládu, jejíž ústavu ovšem považoval za příliš centralistickou, neboť se mu zdálo, že jí chybí organické kořeny v německých federalistických zvláštlostech, zatím co se »zásadně« držoval každé kritiky vládních opatření.

Při prodloužení zákona na ochranu republiky v r. 1929 padla doložka o vyhnanství. Korunní princ se vrátil už dávno do Německa. Vilém, který i v Doornu musel vyložit novinářské fotografie osinatým drátem, nedal se pohnout k tomu, aby bydlel v Německu jako jakýsi museální kus ze starých špatných časů. Věřil, že se dějiny zachovají spravedlivě k jeho pohnutkám, ale »počáteční zatemnění a pokroucení událostí« pro žijící prý »nelze už nikdy napravit«. Bral skutečnost s rovnováhou, jež byla druhým a nejméně očekávaným jeho projevem. I Niemann se domníval, že v Amerongen najde »osudem shrbeného, zatrpklého nepřitele lidí«. Nepomyslel na víru, kterou Eulenburg nazval fatalistickou. Bůh ví, jak prosil Vilém vyjádřit, co činí, Německo prý má mírové poslání na světě a znovu povstane.

dopisy

Zakázat noviny v kavárnách?

V Praze dne 24. července 1939

Vážený pane Valde!

Vzhledem k Vašemu článku v »Přítomnosti« — »Jenom záchrana tisku?«, dovoluji si podotknouti následující.

Kdybyste skutečně dosáhl toho, že by v kavárnách nesměly býti hostům předkládány noviny, časopisy, revue, odborné listy atd., pak by patrně kavárenský život skoro zanikl. Neboť podle mého úsudku dobře přes polovinu denních hostů, aspoň pražských kaváren, chodí do kavárny ne za zábavou a pro potěšení posezení v kavárně, nýbrž právě jen pro tu duševní potravu, kterou mu skýtají noviny a všechny možné časopisy a revue zdejší i cizí. Pražské kavárny neplní lidé zámožní,

nýbrž lidé středních vrstev, ne samostatní obchodníci, nýbrž zaměstnanci s určitým měsíčním příjmem, při kterém si mohou dovolit řečneme i třeba denně jednu černou kávu v kavárně — při které mohou sedět 3 až 4 hodiny, což jest zvláště v zimě příjemné a velice výhodné — neboť tím ušetří doma světlo a topivo — a k tomu obdrží nádavkem všechny možné noviny a časopisy z domova i ciziny. To, co takový host v kavárnách spotřebuje pro svůj žaludek, toho jest velice málo, aspoň u těch hostů, jež já míním, ti tam jdou ukojiti hlad duševní. Jejich příjem jim rozhodně nedovoluje, aby si mohli koupiti aspoň jen denních novin tolik, kolik si jich v kavárně za ty K 3. — za černou kávu, smějí přečísti, natož potom, aby si ještě mohli koupiti aspoň jeden časopis, revui, odborné listy, atd. A věřte, že těchto kavárenských hostů jest jediná zábava po celý rok čtení novin a časopisů v kavárně, ti nehlídají napravo, nalevo, a jen čtou a čtou, listují a prohlížejí, a pak když jdou z kavárny nasycení a plní vši možné «literatury», zas snadněji snášejí ty svoje trampoty snad v rodině, snad v zaměstnání a i snad povšechně. To když si třeba přečetli nějakou hezkou povídku, neb zhlédli pár hezkých obrázků, třeba přírodních z dalekých a neznámých krajů světa — hned se jim zdá, že svět je přece jen krásný — a i když vědí, že tím se v jejich životě nic nezmění, přec jim to dá hezkou chvilku.

Vím to sama podle sebe, ačkoliv nejsem ani tak šťastná, abych mohla mít tento požitek každý den, neboť posezení v kavárně jsem si mohla dosud při svém měsíčním platu K 500. — jako soukromá úřednice, jen jednou v týdnu — v neděli večer dovolit, pak jsem přečetla a prohlédla všechny časopisy a revue za celý týden vyšlé a k tomu ještě nedělní noviny. Jen někdy a to byl jako svátek, jsem šla do kavárny i v sobotu odpoledne. Nedovedete si ani představit Vy — vážený pane, který snad můžete býti v kavárně každý den, jak jsem se celý týden na toto posezení v kavárně těšila a jak jsem při tom lehčeji snášela všechny trampoty. Nyní žel, nebudu již si moci dopřáti ani tento levný a skromný požitek — jsem bez práce. Ani já jsem však nečetla »vše zadarmo«, jak Vy říkáte, dosud jsem si denně ráno kupovala — a to jsem již měsíc bez místa — noviny za 80 h a každý týden — ještě i tento týden, revui za 2 K. Teď, když nebudu mít ani na chleba — a naději na místo nemám, tak budu číst noviny jen když mi je někdo půjčí. To sem však nepatří — ale chci Vám ještě říci, že mnoha malým lidem vezmete tím kus radosti ze života, když jim zakázíte zdarma k tomu »co spotřebuje pro svůj žaludek« čísti noviny a časopisy v kavárně.

V hluboké úctě

Marie Hubrová

»Ubozí a holí.«

Paní Mileno,

vyslechněte moje úvahy a odpovědi na své náměty, které nám podáváte a které přímo mučí, když se o nich přemýšlí. Proč jsou tak mučivé? Jsou to náměty všem nám hodně blízké. Píše se o nich v novinách, hovoří se o nich. A rozdíl mezi tím, co slyšíte z úst nejrůznějších lidí a co si přečtete, jsou takové, že způsobují — alespoň ve mně — trapný zmatek. Čemu věřit? Nač se upnout? Jak si překlénout ty propasti rozdílů?

Nakonec se člověk snaží prostě vnímat, zatím nevěřit, jen si ověřovat a srovnávat. Srovnávat zprávy s tím skutečným životem, který je kolem. Život vlastní a život spoluobčanů jsou sice jen drobné kapky našeho národního života, ale může se mu věřit, protože skutečné je. A tu je možno předpokládat, že tak, jak se žije kolem mne, se asi žije kolem každého z nás, protože život u nás v Čechách a na Moravě je ve svém celku stejný a tak dospívám zvolna k jakémusi závěru svých úvah o nás.

Tedy závěr? —

Vidím kolem sebe tolik »pánů Matesů«, kteří zuby nehty drží svou pečinku a zase tolik »ubohých a holých«, kteří ani tu kůrčičku nemají. Chodí si ji jinam hledat, »penízky se rozbi-hají«. A při tom se volá na ně: Žit jakkoliv, ale doma!

Je to pravda, ale ti »ubozí a holí« jsou nespokojeni. Slyšeli slova a slova a jsou jimi přesypani. Skutky zůstaly daleko za slovy slibů.

Poslyšte, jak se nám jeví — jsem jedna z tisíců, ale vím, že mnoho lidí smýšlí podobně — slova a skutky.

Vdané ženy a pensisté měli ustoupit z veřejných a státních služeb, aby uvolnili místa nezaměstnaným, zejména mužům. Prostě jsem si to vysvětlila tak, že zaměstnaní mužové založí nové rodiny, jejich ženy najdou svůj úkol v rodině a uvolní svoje bývalé místo zase mladším potřebným a tak se zadržené kolo znova pomalu roztočí. Tak se alespoň o tom taky psalo. Vypočítávalo se, kolik tisíc míst se uvolní, i když se bude přihlížeti k majetkovým poměrům rodin, kde má žena ztratit práci.

Něco z toho se už stalo.

Je pravda, že způsob propouštění vdaných žen byl tak náhlý, že mnohou ženu poranil do hloubi duše. Nejdříve přišel soupis, která žena odejde dobrovolně, která ne, dotaz po mužově příjmu, atd. — a pak k 1. únoru byl všem vdaným ženám ve státní službě zastaven plat, i těm, které svým příjmem skutečně držely rodinu. Bylo z toho veliké rozhořčení a mnoho citových projevů, ale hned nabylo převahy počítání, uvažování, hledání důvodů a shon po přímluvách — teď se díváme na výsledky.

Jaké jsou? Někdy lidsky krásné. Znáám učitelku — její muž je právník — která řekla: Měli jsme s mužem takový příjem, že jsme přemýšleli, zač peníze utratit. Ráda přestanu učít, chci mít děti.

Bývalá poštovní úřednice, jejíž muž má v Brně něco málo přes tisíc K, mi řekla: První dva měsíce jsem byla zoufalá, jeden příjem mi nestačil. Ale už umím lépe hospodařit a půjde to.

Jiná učitelka dovede dobře vést domácnost jen z mužova příjmu — je menším úředníkem — jen to jí mrzí, že musí zrušit příspěvek rodičům.

A je ještě víc takových žen, které dobře pochopily a splnily svou národní povinnost. Odešly, když toho bylo třeba, aniž se cítily okradeny o svou ženskou rovnoprávnost. Jsou si vědomy — a jejich mužové taky — že dobré vedení domácnosti je cennější než rozptýlené úřadování i znervosnělá, odtýká práce domácí. Chtějí mít děti a vychovat je dobře. Ale mohou se i domnívat, že jejich maturitní vysvědčení má stále svou cenu a mohlo by být podkladem k žádosti o místo, kdyby vlastně potřebovala zase ve zvýšené míře veřejné práce žen nebo kdyby mužův příjem se ztenčil. A konečně, zbývá-li těmto ženám nyní volný čas, dovede ho namnoze nezištně dát ve prospěch dobré věci v Červeném kříži, v sociálních institucích, v Sokole a jinde.

Alle poznala jsem bohužel i jiné příklady. Dovolte mi, uvedu je, protože je tak těžko mlčet k té nespravedlnosti a sobectví.

Muž odborný učitel, žena učitelka. Mají děvčátko, domácího jim vede babička. Mají oba dohromady měsíčně přes 3000 K a kromě toho má muž ještě vedlejší příjem. Žena byla k 1. únoru propuštěna, ale po třech měsících znovu zařazena do služby, a za ty 3 měsíce dostala dodatečně plat. Na tomtež okresu byla současně propuštěna mladá učitelka, která se po čtyřech letech výpomocně protloukala a která přišla teď matce domů. Matka a dvě dcery mají na měsíc asi 500 K. A ještě si posteskla shora uvedená paní, že učitelský sbor na jejich škole se k ní teď chová odmítavě. Divíte se tomu?

Znáám takovou rodinu: rodiče — otec pensista — s dcerou úřednicí, obývají přízemí vlastního domu v Brně, v poschodí bydlí vdaná dcera. Její muž je lékař, ona odborná učitelka. Mají jedno dítě, přepychově zařízený byt — jaké důvody našla tato paní, že zůstala ve svém zaměstnání?

Jiný příklad, skoro tentýž, jen s tím rozdílem, že muž je inženýrem, žena profesorkou a mají dvě děti. Mužovo místo prý není jisté — ale už je v něm několik roků. Vidíte, jak se »pan Mates bojí o svou pečinku«?

A ještě dvě paní znám, které se jako nevěsty chlubilily, jak dobře situované muže si berou, jak pěkně mají postavení — jedna si vzala inženýra v zemských službách, druhá úředníka — po svatbě si své domácnosti co nejlépe zařizovaly — a teď, když měly opustit svoje zaměstnání, hovořily svým známým pravý opak: malý příjem, dluhy, živí rodiče (i když tito mají třeba vlastní dům a starobní pojištění), nemohli prý byt živi, atd.

To jsou příklady z okruhu mých nečetných známých. Kolik by se našlo takových příkladů sobeckosti, kdyby nás mluvilo víc?

A nejsou to smyšlenky. Znáám skutečně tyto ženy, o kterých píšu.

Když jsem se dověděla, že ta či ona bohatá paní neodešla ze svého zaměstnání, bylo mi tak hořko! Vždy jsme se utěšovali: Semkneme se dohromady, pomůžeme si navzájem, zaměstnáme všechny svoje propuštěné hraničáře, ty svoje nejlepší lidi — a teď z-istujeme tu smutnou skutečnost, že mnohým je zase jen vlastní měsíc první povinnosti. Že lidé nám chodí pracovat do ciziny, jako když se ty peníze rozkutálejí.

Můj muž má v dílně mezi dělnicemi učitelku z postoupeného území a dvě středoškolačky s maturitou, které pracují za 1.30 K na hodinu. Nebylo pro ně místa, vzaly práci jakoukoliv. A vedle si postavte rodinu, v níž se sejdou k prvnímu čtvrtí pěkně příjmy.

Já tu píšu o lidech úřednického stavu, ke kterým mám nejblíž. Z vlastní zkušenosti mohu přibližně odhadnout jejich příjmy i vydání a řečnu si: Hle, tito ukládají přebytek, ale drží se sobecky svých míst, zatím co studovaná mládež pracuje v továrnách. Tam ovšem zabírá místa dělníkům a proto tito odcházejí z domova. Je 1.30 K na hodinu skutečně plat, z kterého může být člověk živ? Stačí zemědělskému dělníku 10 až 12 K denně, aby uživil rodinu?

Myslím, že nemáme dost lidí vnitřně svobodných. Zejména mezi bohatými jsou úplni otroci své touhy po majetku. Jinak si ani nelze vysvětlit jejich počínání. Když už té lidské spravedlnosti není, ať promluví příslušné úřady železnou nutností, stejnou pro všechny!

Věra Z e m l í k o v á

Svět knih

Roč. 9. Číslo

KULTURNÍ ZPRAVODAJ 31

Vladimír Holan:

SEN

To, co by v rakvi součkem bylo,
jak lma tvrdne nad městem....

Jen paprskům a větru zbylo
ležatým písmem psáti v zem
o všem, co nebe nepřijímá,
z čeho je boží ruce zima,
té ruce, jež má polit
benzinem dějin blízké časy
a lupou hněvu sžehnout asi
hlad, lup a krveprolití.

Z děr orákula fičí k tomu
radý, jak skvrny pochyb smýt,

jak ucpat uši vatou hromů
a lebečně se uzavřít,
jak chránit mytly semenité
pod hlinou veršů v hloubce,
skryté

všemu, co nemá prvenství
svobody, touhy, vyšších zvání
k velkému světa živých-
vstání
při rytmu milosrdenství.

Úryvek z básnické skladby
Sen, jež vyšla jako svazek Čes-
kých básní.

POZNÁMKY

AMBROISE VOLLARD ZEMŘEL

V těchto dnech, 22. července, zemřel v Paříži, podlehnuv následkům automobilového zranění, Ambroise Vollard, známý a proslulý obchodník s obrazy i jejich vášnivý sběratel. Lze říci, že s ním odchází jedna z nejoriginálnějších postav umělecké Paříže, velký přítel malířů, vyznavač i ctitel jejich umění a zároveň i jedinečný pamětník slavných bitev, které vybojovali jak velcí jedinci od Cézanna až po Picassa a Utrilla, tak i umělecké celé skupiny, sružené pod štítem jednotlivých směrů, jako byl impresionismus, který mezi své bojovníky nejistatečnější, smí právem počítati nemalíře Ambroise Vollarda, prvního sběratele impresionistů a prvního pořadatele jejich výstav. Ten průkopnický podíl, který má Vollard — v jeho malém krámku v pařížské ulici Laffitte nalezly na dlouhý čas svůj domov nejskvělejší kusy umění Cézannova, Manetova, Renoirova, obrazy Sisleyovy, Ganginovy, Van Goghovy, Picassovy a Utrillovy — na konečném uznání a vítězství moderní i vášnivost s jakou se bil za své mládky, dosvědčuje, že nebyl sběratelem jen z profese, nýbrž především z nesmírné lásky k umění, z vášně i touhy po kráse, jak se mu zjevovala v obrazech Degasových, ve výtvozech Rodinových nebo na svitvých plátnech Renoirových. Měl prostě k umění vztah toho, který tuší jeho velkou silu

DOBA

Tato doba by nebyla nejkrásnější, kdyby nebyla dobou, která nás stojí nejvíce; a náš život by byl méně krásný, kdyby nebyl takovou tvrdou a takovou neustálou zkouškou.

André Suarés

a moc a sloužil mu s příkladnou oddaností jeho zasvěceného znalce, který dovede být nad to i jeho tlumočníkem a propagátorem. A tak mnoho z velkých zjevů moderní Francie, Cézanne, Renoir, Degas, o nichž ostatně napsal pozoruhodné a cenné knihy, a s nimi mnoho jiných a jiných jako Manet, Monet, Derain, Picasso a Matisse, vděčí Vollardovi za to, že jim upravoval cestu do světa, aniž v nejmenším myslel vypočítavě na sebe. Ambroise Vollard napsal o všem tom, co prožil a zakusil jako sběratel, obchodník a člověk, o svých stycích s malíři, o jejich lidských i uměleckých osudech, jak je on poznal i viděl, rozkošnou, duchaplnou a bystrou knihu Vzpomínky obchodníka obrazy, jež vyšla v českém překladu před rokem. Její pronikavý úspěch u čtenářů byl nejlepším dokladem toho. Jak Vollard dovede živě a poutavě vyprávět, jak dovede strhnout a zaujmout. Skutečně Vollard tu nezůstal ničeho dlužen. Vyprávěje o umělcích a osudech jejich děl, o jejich lidských slabostech a podivinství a kofeně své originální vyprávění anekdotou, humorem a vtipem, zůstává stále pokorným a vřoucím tlumočnickem velikosti svých drahých kouzelníků štěte: Bez nadsázky: Vzpomínky obchodníka obrazy, které v českém překladu jsou doprovázeny řadou příloh, reprodukcij-

Kresba: Archiv Přítomnosti, Praha.

cích na křídovém papíře nejslavnější díla moderního malířství, je kouzelná, bystrá a originální kniha. O umění, o obrazech a jejich osudech, o umělcích, jejich životě a díle nebylo řečeno nic tak svérázného, bezelstného a pravdivého.

FEUILLETON

Ambroise Vollard: DEGAS A TANEČNICE *

Bylo mi asi deset let, když jsem po prvé viděl kresby koní od Degase. Bylo to za zvláštních okolností. Konservátor musea na Réunion dostal z Francie bedničku, v níž bylo vejce s nápisem: Vejce epiornisovo. Zdálo se mi nesmírně velké, ačkoli to byla jenom zmenšená napodobenina vejce obrovského prehistorického ptáka. Příběh jsem, abych byl při otvírání bedničky. Mezi papíry, kterými byl předmět obložen, jsem spatřil stránku, vytrženou z obrázkového časopisu, představující evlavající koně. Moje dětská fantazie se nadechla. Koně mi připadali tak živí jako ti, které jsem vídal každoročně při dostizích. Ach, ty závody na Réunion, kterým dodávali hemžící se diváci tolik lesku. Koně běželi údolím, na jehož úbočích bylo shromážděno všechno obyvatelstvo; Číňané, Indové, Arabové a negři, oblečení do pestrobarevných látek, které se zdály na slunci ještě méněvější. Zachoval jsem si na tuto oslňující krásu tak živou vzpomínku, že mne závodistě ve Francii nedovedla nadchnout. Když jsem v Montpellieru studoval práva, listoval jsem jednou večer náhodou v Journal des Artistes a našel jsem tam tytéž

* Úryvek z knihy Vzpomínky obchodníka obrazy.

Viktor Hugo:

GENIOVÉ

Homér, Job, Aischylos, Isaíás, Ezechiel, Lukretius, Juvenal, svatý Jan, sv. Pavel, Tacitus, Dante, Rabelais, Cervantes, Shakespeare. Toť řada nepohmutých obrů ducha lidského.

Geniové jsou dynastií. Ba, není jiné dynastie. Všichni mají korunu, i korunu trnovou. Každý z nich představuje plnost absolutna, jíž možno člověku dosáti.

Opakují, že si nelze voliti mezi těmito muži, dáti přednost tomu neb onomu, ukáží prstem na prvého z těchto prvých. Všichni jsou z Ducha.

Snad, kdybychom byli naprosto k tomu dohnáni, a tehdy ještě všecky námítky by byly v právu, mohli bychom označiti jako vrcholy nejvyšší z oněch vrcholů Homéra, Aischyla, Joba, Isaíáše, Danteho a Shakespeara. Rozumí se, že zde mluvíme jen s hlediska umění, a v umění s hlediska literárního.

Dva muži té skupiny, Aischylos a Shakespeare, zvláště zastupují drama.

Aischylos, jakýsi genius mimo kruh, hodný zname-

kresby koní, které na mne udělaly kdysi na Réunion takový dojem. Kdo by byl řekl, že se později seznámím s jejich tvůrcem, a že se stanu dokonce jeho přítelem. Stalo se to takto: Odjakživa mne zajímala otázka rámování obrazů. Dal jsem svému rámaři Jaquetovi několik kousků exotických dřev, pocházejících z výstav roku 1899, aby z nich udělal rámy. Když jsem ho opět navštívil, řekl mi Jaquet: »Víte, že pan Degas dává rád své pastely do rámu z přírodního dřeva? Viděl takhle exotická dřeva a žádal mne, abych se vás zeptal, zdali byste mu je neprodal.« To byla pro mne příležitost, abych se sblížil s »hrozným Degasem«. Odpověděl jsem, že za ně nechci peněz, že bych však byl spokojen, kdyby mi dal výměnou sebelepší kresbu. Malíř souhlasil. Tak jsem se dostal do jeho atelieru.

»Co vám mám dát?« řekl Degas. »Kresbu tanečnice, trochu vrstvenou pastelem?«

»Och, za kousek dřeva!« řekl jsem neopatrně.

Slyšel mne až příliš dobře, poněvadž ani neotevřel desky, které si nejdříve přitáhl, vzal jiné a dal mi malý monotyp.

Degas se tenkrát přestěhoval z ulice Ballu, kde bydlel ve dvou poschodích malého domu, do ulice de Laval, nyní nazvané Victor-Massé. Měl tam také dvě patra a atelier.

Zdá se, že při stěhování nabý-

vají věci na objemu. Ať tomu bylo jakkoli, obě poschodí byla brzy plná. Všechno, co se tam nevešlo, se vyneslo do atelieru. Tak se tam sešla zcela řuznorodá věci. Vedle vany stála skládací postel a v rohu byl prádelník bez zásuvek. Pamatují se také na vysoký pult, na jaké se kladou zpěvníky v kostele na kůru. Degas na něm kreslival ve stoje. Tu a tam byla na štaflech nedokončená plátna. Jakkmile se dostalo jednou něco do atelieru, nejen že se to neodneslo, ale nesmělo se tím vůbec hnout.

»Miluji pořádek,« říkával Degas často mezi tím haraburdím.

Jednou jsem mu přinesl obraz, na který se chtěl podívat. Když jsem jej rozbaloval, utrhli se malinký kousek papíru, velký asi jako confetti, poletoval chvíli a nakonec zapadl do rýhy v podlaže. Degas se po něm hnul:

»Dejte pozor, Vollarde, abyste nenadělal v atelieru nepořádek!«

Když už jsme se děle stýkali, troufal jsem si pozvat Degase k večeri.

»Přijdu rád, Vollarde, ale pamatujte si: dostanu jídlo bez msla. Na stole nebudou žádné květiny. Málo světla. Zavřete svou kočku a ať nikdo z hosti nepřivede psa. Budou-li tam dámy, poposte je, ať se neparfumují. — Voňavky! Vždyť jsou na světě věci, které tak krásně voní! Na příklad čerstvě pečený chleba. — A bude se večeret přesně o půl osmé.«

